

Žitje našega prečastitega očeta Teodozija, igumna Pečerskega (prev. Aljaž Glaser)

Tekst *Žitja* sledi zadnji cerkvenoslovansko-ruski znanstvenokritični izdaji, ki jo je leta 1997 pripravil ruski filolog in medievist Oleg V. Tvorogov. Omenjena izdaja je izšla v prvem zvezku znanstvene zbirke staroruskih tekstov pod uredništvom ruskega literarnega zgodovinarja Dmitrija Sergejeviča Lihačova (prim. Творогов, Олег В. ur., prev. 1997. Житие Феодосия Печерского. V: *Библиотека литературы Древней Руси*, zv. 1, 352–433; 531–534. Ur. Дмитрий С. Лихачёв. Санкт-Петербург: Наука). Izdaja Tvorogova temelji na redakciji besedila iz *Uspenskega zbornika* (*Успенский сборник XII–XIII вв.* Ur. О. А. Князевская, В. Г. Демьянов, М. В. Ляпон. Москва: Наука, 1971) z nekaterimi dopolnitvami na podlagi *Kijevsko-pečerskega paterika* (*Киево-Печерський патерик*. Ur. Дмитро Абрамович. Кієв: 1930). Komentarji v prevodu so povzeti po izdaji Tvorogova ter dopolnjeni z nekaterimi prevodnimi razlagami in pojasnili.

Gospod, blagoslovi, oče!

Zahvaljen bodi, gospodar moj, Gospod Jezus Kristus, da si mi, nevrednemu, dal pripovedovati o svetih, Tebi všečnih možeh: najprej sem pisal o življenju, o pogubi in o čudežih tvojih svetih in blaženih strastotrpcev Borisa in Gleba.¹ Bil sem

1 Menih Nestor je tudi avtor *Branja o življenju in smrti blaženih strastotrpcev Borisa in Gleba* v našem izboru. Najverjetneje je sam ali s sodelavci sestavil tudi novejšo redakcijo letopisa *Pripoved o minulih letih* (v nadaljevanju PVL). Pričevanja o Kijevsko-pečerskem samostanu in

poklican, naj se lotim še druge pripovedi, ki je onkraj mojih moči in ki je nisem vreden, saj sem neučen in ubogega razuma ter ne té ne katere druge umetelnosti nisem več; toda spomnil sem se, Gospod, tvojih besed, ki naznanjajo: »Če je vaša vera [drobna] kot gorčično zrno, pa velite gôri: 'Premakni se in se pogrezni v morje,' – brž vas bo ubogala.«² Tole sem si torej priklical v spomin – jaz, ubogi Nestor –, se utrdil v veri in v zaupanju, da je vse možno, če tako hoče božja volja, in začel pripoved o žitju našega prečastitega očeta Teodozija, bivšega igumna³ tega samostana naše svete Gospe, Matere božje, ki se ga danes spominjamo in mu izkazujemo časti na dan njegove smrti. Vsak dan sem se, bratje, spominjal življenja prečastitega Teodozija, ki ga še nihče ni popisal, se predajal žalosti in molil k Bogu, da bi me spoznal za vrednega po redu opisati življenje našega bogonosnega očeta Teodozija. Naj tudi črnokutarji,⁴ ki bodo živeli za nami, spoznajo odlike tega moža, naj dvignejo hvalo k Bogu ter, slaveč Njemu vsečnega moža, okrepijo svoje duše za nove podvige, ko bodo prejeli to pisanje in ga prebrali; prav v naši deželi se je namreč pojavil tale Bogu všečni mož. Sam Gospod je tako napovedal: »Mnogi bodo prišli z vzhoda in z zahoda ter sedli skupaj z Abrahamom, Izakom in Jakobom v nebeškem kraljestvu.«⁵ Pa tudi: »Mnogi med poslednjimi naj postanejo prvi.«⁶ Teodozij je namreč v našem času presegel pravičnike iz davnine, ko je zaživa sledil tistemu, ki je osnul začetke meniškega življenja – govorim o velikem Antoniju.⁷ To je veliko čudo, saj je v knjigah svetih očetov napisano: »Poslednji rod bo šibak«; njega [/Teodozija] pa je Kristus še v poslednjem rodu⁸ napravil za svojega spremljevalca in za pastirja menihom, saj so ga od mladih let krasili čisto življenje in dobra dela, predvsem pa vera in umnost. Zdaj bom torej začel pripoved o njem; o življenju blaženega Teodozija bom pripovedoval vse od njegovih najmlajših let.

Teodoziju v PVL (letni vnosi 1051, 1074 in 1091) na splošno dopolnjujejo pripoved *Žitja*, na nekaterih mestih pa so si s slednjo v nasprotju.

2 Mt 17,20.

3 Igúmen (*cslv.* игумень, *rus.* игумен, *iz gr.* ἡγούμενος) v vzhodnem krščanstvu označuje voditelja ali upravitelja moškega samostana. V slovenskem normativnem slovarju (SSKJ) se je sicer tradicionalno uveljavila srbska različica poimenovanja (iguman), mi pa smo se – čeprav smo tudi sami v preteklosti sledili normi (gl. npr. slovenski prevod PVL) – odločili za rabo slovenjene različice izvirnega vzhodnoslovanskega in ruskega poimenovanja (igumen). Teodozij je funkcijo igumna opravljal v Pečerskem (*Jamskem*) samostanu blizu Kijeva.

4 Črnokutar (*чърноризъць*) – dobesedno »kdor nosi črno meniško oblačilo, kuto (*пуза*)«. Pogost izraz za meniha v besedilih obdobja.

5 Mt 8,11.

6 Mt 19,30.

7 Anton Veliki (3.–4. stol.) – puščavnik, ki velja za začetnika redovništva.

8 Hagiograf morda predpostavlja, da je Teodozij živel (oz. da on sam živi) v času poslednje generacije pred sodnim dnem.

Poslušajte torej, bratje, in bodite nadvse pozorni; te besede so namreč izrečene v korist vseh, ki jih poslušajo. In rotim vas, predragi: ne obsojajte moje nevednosti, saj sem poln ljubezni do prečastitega Teodozija in sem se odločil napisati vse tole o tem svetem možu le zato, da o meni ne bi rekli: »Neumni, leni suženj! Moje srebro bi moral naložiti, da bi mu zrasla vrednost, pa bi ga jaz ob povratku prejel s pribitkom.«⁹ Zato ne smemo, bratje, skrivati božjih čudežev; spomnite se, kako je On rekel svojim učencem: »Vse, kar vam govorim v temi, povejte drugim na svetlobi, in vse, kar bo vstopilo v vaša ušesa, razglašajte v vseh hišah.«¹⁰ Pisati hočem torej v srečo in korist vseh, ki boste razširjali te besede; za to boste nagrajeni in slavili boste Boga. Pred začetkom pripovedi se obračam k Bogu z besedami: »Moj gospodar, Gospod vsemogočni, velikodušen do tistih, ki zaupajo vate, oče našega Gospoda Jezusa Kristusa, priskoči mi na pomoč in osvetli moje srce, da bom spoznal pomen tvojih zapovedi, in daj mi moč, da bom pripovedoval o tvojih čudežih in hvalil svetega, Tebi vščnega moža. Naj bo posvečeno tvoje ime, saj pomagaš vsem, ki zmeraj zaupajo vate. Amen.«

Petdeset poprišč¹¹ od stolnega mesta Kijeva je mesto, imenovano Vasiljev.¹² V njem so živeli starši svetega Teodozija; bili so krščanske vere in odlikovala jih je velika pobožnost. Rodili so svoje blaženo dete in ga nato, na sedmi dan, prinesli k duhovnu, kakor se kristjanom spodobi, da bi vzdeli detetu ime. Komaj je duhoven videl dete, je ugledal z očmi srca, da se bo to od mladih let posvetilo Bogu, in imenoval ga je Teodozij.¹³ Nato, ko je dete dopolnilo 40 dni, ga je krstil. Otrok je rasel, obdan s skrbjo staršev, in božja milost je bila nad njim, in Sveti Duh je vstopil vanj že v najzgodnejši mladosti.

Kdo bi lahko razumel božje usmiljenje! Bog namreč za pastirja in učitelja menihov ni izbral koga izmed modrih filozofov ali mestnih veljakov, temveč se je – naj bo za to hvaljeno Gospodovo ime – mož, neizkušen modrosti, izkazal za modrejšega od filozofov! O skrivnost skrivnosti! Od tam, kjer je nismo pričakovali, nam je zasijala presvetla jutranja zvezda, da je njen sij viden vsem deželam; ljudje hitijo k njej, slepi za vse, samo da bi uživali v njeni svetlobi. O milost božja! Bog je najprej izbral kraj in ga blagoslovil, nato pa na tem mestu ustvaril pašnik, na katerem se bodo pasle ovce, polne božje besede, ter izbral pastirja zanje.¹⁴

9 Mt 25,26.

10 Mt 10,27.

11 Dolžinska mera (*ноньрище*), tu ustreza pribl. 500 m.

12 Mesto ob reki Stugni, danes Vasil'kiv v Kijevski pokrajini.

13 Ime v grščini pomeni »predan« ali »posvečen Bogu«.

14 Ovce, pastir – v pismenosti obdobja standardna prisposoba za menihe in njihovega duhovno-upravnega voditelja (igumna).

Zgodilo pa se je, da so se morali starši blaženega po knežji volji preseliti v drugo mesto, ki se je imenovalo Kursk; toda jaz bi rekel: bila je božja volja, da je tudi tam zasijalo življenje vrlega otroka; kakor je pravilno, nam je z vzhoda vžšla zvezda jutranjica in zbrala okrog sebe mnoge druge zvezde, pričakujoč vzhod resničnega sonca – Kristusa – in govoreč: »To sem jaz, o gospodar, in tole so otroci, ki sem jih vzgojil s tvojo duhovno hrano. To so moji učenci, Gospod; privedel sem jih k tebi in jih naučil prezirati vse, kar je od tega sveta, ter ljubiti le tebe, Boga in Gospoda. Tole, gospodar, je čreda tvojih ovac, polnih božje besede, ki si ji postavil mene za pastirja; vzredil sem jih na tvojem božjem polju in jih privedel predte. Ohranil sem jih čiste in brezmadežne.« In Gospod mu je odgovoril takole: »Dobri suženj! Talent, ki si ga prejel, si pomnožil, kakor je pravilno. Za to prejmi krono, ki je pripravljena zate, in vstopi v radost svojega Gospoda.«¹⁵ Njegovim učencem pa je rekel: »Pridite, dobra čreda, ovce vrlega pastirja, polne božje besede, ki ste zavoljo mene trpele lakoto in trud; prejmite kraljestvo, ki je za vas pripravljeno od stvarjenja sveta.«¹⁶

Tako se bomo tudi mi, bratje, trudili posnemati življenje prečastitega Teodozija in njegovih učencev, ki jih je pred seboj poslal h Gospodu, ter mu slediti; in naj bomo pripravljene slišati besedo vsemogočnega gospodarja, ki naznanja: »Pridite, ki vas je blagoslovil moj Oče, in prejmite kraljestvo, ki je pripravljeno za vas.«¹⁷

Zdaj pa se vrnimo k pripovedi o tem svetem otroku. Njegovo telo je raslo, dušo pa je iztezal k božji ljubezni; vsak dan je hodil v božjo cerkev in nadvse pozorno poslušal branje iz svetih knjig. V otroške igre se ni vključeval, kakor je navada med mladežjo, temveč so se mu upirale. Nosil je stara in zakrpana oblačila. In mnogokrat so mu starši prigovarjali, naj si obleče čisto obleko ter se gre igrat z otroki. Toda teh prigovarjanj ni poslušal in še naprej je živel kakor kakšen berač. Starše je tudi prosil, naj ga kateremu izmed učiteljev izročijo v uk svetih knjig; tako so tudi storili. Brž je usvojil branje s pisanjem, in vsi so se čudili njegovi modrosti in pameti ter temu, kako hitro se je učil. In kdo bi mogel povedati vse o pokornosti in poslušnosti, ki ju je med svojim ukom izkazoval ne le učitelju, temveč tudi tistim, ki so se učili skupaj z njim?

15 Gre za prisposodobno o talentih (večjih denarnih enotah v grško-rimski antiki) iz Matejevega in Lukovega evangelija: gospodar ob odhodu zaupa del svojega premoženja v varstvo svojim služabnikom; eden od njih prejeti talent zakoplje v zemljo, druga dva pa svoje vložita in jih povrneta z obrestmi. Nauk, na katerega nakazuje prisposodba, je, da je svoje odlike (talente) treba negovati in razvijati, ne pa skrivati (prim. Mt 25,14–30 in Lk 19,11–27).

16 Prim. Mt 25.

17 Prim. prav tam.

Tisti čas je napočil konec življenja njegovega očeta. Svetemu Teodoziju je bilo 13 let. Od takrat je delal še bolj prizadevno; s slugami je hodil na polje in delal v veliki ponižnosti. Mati ga je zadrževala, mu prepovedala takšno početje ter ga spet rotila, naj se lepše odene in se gre igrat z vrstniki. Govorila mu je, da s svojim izgledom sramoti tako sebe kot svojo družino. Toda ni je poslušal; in mnogokrat je tepla svojega sina, ko je zapadla velikemu srdu in se razjezila nanj; bila je namreč močnega in krepkega telesa kakor moški. Če je kdo ne bi videl, slišal pa bi jo govoriti, bi jo lahko imel za moža.

Toda v tistem času je sveti mladenič razmišljal le o tem, kako bi rešil svojo dušo. Nekje je slišal za Sveto deželo, kjer je naš Gospod Jezus Kristus prebil svoje zemeljsko življenje, in tudi sam je hotel obiskati te kraje ter se jim pokloniti. In molil je k Bogu ter rekel: »Gospod Jezus Kristus! Usliši moje molitev in me spoznaj za vrednega, da obiščem tvoje svete kraje in se jim radostno poklonim!« Mnogokrat je tako molil, in glej, v njegovo mesto so prišli tujci; ko jih je sveti mladenič videl, se je razveselil, pristopil k njim, se jim poklonil, jih prisrčno pozdravil ter jih vprašal, od kod prihajajo in kam gredo. Oni pa so odgovorili, da prihajajo iz Svete dežele in se hočejo po božji volji vrniti tja. Sveti Teodozij jih je prosil, naj ga vzamejo s seboj ter ga sprejmejo medse kot sopotnika. Oni pa so mu obljubili, da ga bodo vzeli s seboj ter ga spremljali do Svete dežele. Ko je slišal njihovo obljubo, se je blaženi Teodozij vzradoščen vrnil domov. Ko so se tujci zbrali k odhodu, so mladeniču sporočili, da odhajajo na pot. On pa je vstal sredi noči in na skrivaj odšel od doma; s seboj ni vzel ničesar razen oblačil, ki jih je nosil, pa še ta so bila borna. In tako je šel za tujci. Toda milostljivi Bog ni dopustil, da bi Teodozij zapustil svojo deželo, saj mu je vse od rojstva namenil, da bo v tej deželi pasel ovce, ki posedujejo božjo besedo; zakaj brž ko pastir odide in opusti pašo, ki jo je Bog blagoslovil, pašnik prerasteta trnje in ljuljka, čreda pa se razbeži.

Čez tri dni je Teodozijeva mati izvedela, da je ta odšel z božjepotniki; brž se je odpravila za njim, da bi ga prijela. S seboj je vzela le svojega sina, ki je bil mlajši od blaženega Teodozija. Premerila je precej dolgo pot, preden ga je dohitela; pograbila ga je za lase, ga vrgla na zemljo in ga obsula z brcami, tujce pa je grobo pograjala. Nato se je vrnila domov. Teodozija je vedla s seboj zvezanega kakor razbojnika. Bila je tako besna, da ga je tepla še po vrnitvi domov, dokler ni omagala. Zatem ga je privedla v hišo, ga zvezala in zaklenila ter odšla. Toda sveti mladenič je to prenašal z radostjo. Molil je k Bogu in se mu za vse zahvaljeval. Čez dva dni se je mati vrnila, ga osvobodila in nahranila, toda še zmeraj je bila jezna nanj: noge mu je vpela v okove in mu velela, naj hodi v njih, saj ni hotela, da bi spet zbežal od nje. Tako je mnogo dni hodil v okovih. Toda po tem se ji je zasmilil in začela ga je s prošnjami odvracati od

tega, da bi jo spet zapustil; močno ga je namreč ljubila, bolj kot kogar koli, in ni si predstavljala življenja brez njega. Ko je Teodozij obljubil materi, da je ne bo zapustil, je snela okove z njegovih nog in mu dovolila, da počne, kar hoče. In blaženi Teodozij se je vrnil k svojemu poprejšnjemu postništvu ter vsak dan hodil v božjo cerkev. Ko je spoznal, da božje službe pogosto ne opravljajo, ker ne pečejo daritvenega kruha, se je močno užalostil in začel ponižno razmišljati, da bi sam prevzel to opravilo. Tako je tudi storil: začel je peči daritveni kruh in ga prodajati, dobiček pa je delil med reveže. Za preostanek denarja je kupoval žito, ki ga je z lastnimi rokami mlel in nato pekel kruh. Tako je bilo po božji volji: daritveni kruh je v cerkev prinašal otrok brez greha in madeža. Tako je Teodozij preživel dvanajst let ali več. Vsi otroci, njegovi vrstniki, so se izzivljali nad njim in zasmehovali njegovo delo, saj jih je tako naučil hudič. Toda blaženi je vse to sprejemal z radostjo, molkom in ponižnostjo.

Zli hudič, ki od vsega začetka sovraži dobro, je videl, da ga premaguje ponižnost otroka, navdihnjenega od božje besede; zato ni počival, temveč je poskušal Teodozija odvrniti od dobrih del. In glej, začel je njegovi materi vdihovati misel, naj mu prepove ta dela. Mati se ni mogla sprijazniti s tem, da njen sin trpi tolikšno zasmehovanje, in začela mu je nežno prigovarjati: »Prosim te, moje dete, zapusti to delo, saj sramotiš svojo družino; ne morem več poslušati, kako se vsi smejiijo nad teboj in nad tvojim delom. Se mar spodobi otroku, da se ukvarja s tem?« In sveti mladenič je ponižno odgovoril materi: »Poslušaj, mati, rotim te, poslušaj! Sam Gospod Jezus Kristus nam je dal zgled uboštva in ponižnosti, da bi bili tudi mi v njegovem imenu ponižni. Tudi zasmehovanja je trpel, bil opljuvan in pretepen, in vse je prenesel zavoljo našega odrešenja. Zato je prav, da trpimo tudi mi, s čimer se približujemo Kristusu. Glede mojega dela pa poslušaj, mati moja: ko je naš Gospod Jezus Kristus zvečer sedel s svojimi učenci, je vzel v roke kruh, ga blagoslovil, razlomil in ga dal svojim učencem, rekoč: »Vzemite in jejte, to je moje telo, prelomljeno za vas in mnoge druge v opustitev grehov.«¹⁸ Naš Gospod sam je imenoval kruh za svoje telo – kako pravilno je torej, da se radostim, ko pa me je spoznal za vrednega biti soustvarjalec njegovega telesa!« Ko je slišala tole, se je mati začudila nad modrostjo otroka; od takrat ga je pustila v miru. Toda tudi hudič ni počival: vnmal jo je, da bi v otroku šibila tolikšno ponižnost. In leto kasneje je spet videla svojega sina, kako ves črn od saj peče daritveni kruh, in se užalostila; od takrat je spet začela zdaj ljubeznivo, zdaj grozeče prepričevati sina. Včasih ga je tudi pretepała, da bi opustil svoje opravilo. Sveti mladenič je zapadel veliki žalosti in ni vedel, kaj naj stori. Tako je nekoč vstal sredi noči in skrivaj zapustil svoj dom

18 Prim. Mt 26,26–28.

ter odšel v mesto, ki je stalo nedaleč. Vselil se je k tamkajšnjemu prezbiterju¹⁹ in spet začel opravljati svoje delo. Mati ga je iskala v domačem mestu, pa ga ni našla, in žalovala je za njim. Ko je mnogo dni kasneje izvedela, kje živi, je šla v besu za njim; prišla je v prej omenjeno mesto, iskala, ga našla v hiši prezbiterja in ga med tepežem odvedla nazaj domov. Ko sta prispela domov, ga je zaklenila, rekoč: »Zdaj ne boš več mogel zbežati od mene. Če odideš kamor koli, te bom dohitela, našla te bom in te zvezanega pretepala vso pot do tega mesta.« In blaženi Teodozij je spet molil k Bogu ter vsak dan hodil v božjo cerkev; njegovo srce je bilo namreč ponižno in pokoren je bil pred vsemi.

Ko je glavar tega mesta slišal za ponižnost in poslušnost otroka, ga je vzljubil in mu velel, naj v cerkvi zmeraj stoji ob njem, ter mu podaril drago oblačilo, da bi ga nosil. Toda blaženi Teodozij ga ni nosil dolgo; počutil se je, kakor da prenaša nekakšno breme. Tako je snel oblačilo ter ga dal revežem, sam pa se je odel v cunjne in hodil v njih. Glavar je videl, kako je Teodozij oblečen, in mu podaril novo oblačilo, še lepše od prejšnjega, ter ga prosil, naj ga nosi. Toda tudi to oblačilo je snel in ga predal revežem. Tako se je zgodilo mnogokrat; vselej ko je glavar izvedel za to, je še bolj vzljubil Teodozija in se čudil njegovi ponižnosti. Kasneje je sveti Teodozij obiskal kovača in ga prosil, naj mu skuje železno verigo; z njo je opasal svoja ledja in tako jo je nosil. Ta železni pas je bil ozek in zažiral se je v njegovo meso, toda nosil ga je, kakor da ne bi čutil bolečine.

Minilo je nekaj dni in bil je praznik. Mati je rekla otroku, naj se preobleče v slavnostna oblačila ter gre streč mestnim veljakom, ki jih je glavar povabil na pirovanje. Tudi blaženemu Teodoziju so veleli, naj jim streže. Zato mu je mati rekla, naj se preobleče v čista oblačila; pa tudi zato, ker je slišala, kaj počne s podarjenimi. Medtem ko se je preoblečil v čista oblačila, je bil nekoliko prostodušen in nepazljiv, mati pa ga ni spustila z oči, saj je hotela spoznati vso resnico. In tako je na njegovi srajci videla kri iz ran, ki mu jih je izžrla železna veriga. In razbesnela se je ter se v jezi vrgla nadenj, mu razparala srajco ter iztrgala verigo z njegovih ledij. Toda sveti otrok se je oblekel in šel v popolni ponižnosti streč povabljenim na pirovanje, kakor da od nje ne bi bil utrpel nikakršnega nasilja.

Nekaj časa kasneje je Teodozij slišal, kaj Gospod govori v svetem Evangeliju: »Če kdo ne zapusti očeta ali matere in ne gre za menoj, me ni vreden.«²⁰ Pa tudi: »Pridite k meni vsi, ki trpite in ki nosite bremena, in utolažil vas bom. Vzemite moje breme nase in naučili se boste moje krotkosti in ponižnosti, vaše duše pa

19 Prezbiter – duhovnik tako v zgodnji Katoliški kot tudi v Pravoslavni cerkvi.

20 Mt 10,37–38.

bodo prejele mir.«²¹ Ko je to slišal od Boga navdihnjeni Teodozij, je vzplamtel od vneme in ljubezni do Boga in postal je poln Svetega Duha; razmišljal je, kje in kako bi šel med menihe ter zbežal od svoje matere. Po božji volji se je zgodilo, da je njegova mati odšla na podeželje in tam ostala nekaj dni. Blaženi se je vzradostil, pomolil k Bogu in skrivaj zbežal od doma. S seboj ni vzel ničesar razen oblačil in malo kruha za potešitev šibkosti telesa. In odpravil se je proti mestu Kijev; slišal je namreč o tamkajšnjih samostanih. Toda ceste do tja ni poznal in molil je k Bogu, da bi srečal popotnike in bi mu ti pokazali pot. In po božji volji se je zgodilo, da so po tej cesti potovali trgovci na težko otovorjenih vozovih. Blaženi je spoznal, da so prav tako namenjeni v Kijev, in slavil je Boga; sledil jim je od daleč in ni se jim pokazal. Ko so se ustavili za nočni počitek, je tako storil tudi blaženi; ni jih dohitel, temveč jih je opazoval od daleč. Ko je sam počival, ga je varoval le Bog. Tako je potoval in po treh tednih je prispel v mesto, ki je bilo prej omenjeno. Tam je obiskal vse samostane; želel je vstopiti v meniški red in vse je prosil, da bi ga sprejeli. Toda ko so videli preprostega, revno oblečenega mladeniča, ga niso hoteli sprejeti. Tako je bilo po božji volji: priti je moral tja, kamor ga je Bog poklical že v mladosti.

In takrat je Teodozij slišal za blaženega Antonija,²² ki je živel v jami; na krilih upanja je pohitel k tej jami. Ko je prišel k prečastitemu Antoniju in ga videl, je padel pred njim na tla, se mu v solzah poklonil ter ga prosil, naj mu dovoli ostati pri njem. Veliki Antonij mu je pokazal jamo in rekel: »Dete, mar ne vidiš te jame: to je žalosten kraj, najmanj prijazen izmed vseh. Ti pa si še mlad in menim, da ti ni treba trpeti vseh nadlog tukajšnjega življenja.« Ko je tako govoril, ni le skušal Teodozija, temveč je s prodornim pogledom videl, da bo prav on na tem mestu postavil slaven samostan, kjer se bo zbralo mnogo črnokutarjev. Od Boga navdihnjeni Teodozij mu je blago odgovoril: »Vedi, častiti oče, da me je sam Bog, ki pozna vse stvari vnaprej, privedel k tvoji svetosti in velel, naj me rešiš; zato bom storil vse, kar mi boš ti velel storiti.« In blaženi Antonij mu je odgovoril: »Naj bo blagoslovljen Bog, ki te je okrepil, dete, da si se odločil za to preizkušnjo. Bodi tukaj, na tem mestu!« Teodozij je spet padel na tla in se mu poklonil. Starec ga je blagoslovil in velel velikemu Nikonu,²³ naj nad njim opravi obred striženja.²⁴ Nikon je bil prezbiter in moder menih; blaženega Teodozija je po običaju svetih očetov postrigel in ga oblekel v meniška oblačila.

21 Mt 11,28–29.

22 Prim. PVL, letni vnos 1051.

23 Kasnejši igumen Kijevsko-pečerskega samostana in eden od prvih (so)avtorjev in zapisovalcev lepopisnega gradiva, ki je bilo kasneje vključeno v PVL.

24 Obred striženja (tonzura), ki označuje sprejem v meniški red.

Naš oče Teodozij se je z vso dušo predal Bogu in prečastitemu Antoniju. Od takrat je preskušal svoje telo, vse noči je bedel v božjih molitvah in premagoval hudo utrujenost. Stremel je k odrekanju in utrujanju svojega mesa; z rokami je delal in vsak dan se je spominjal besed psalmista: »Poglej na mojo ponižnost in na moja dela ter odpusti vse moje grehe.«²⁵ Tako je učil svojo dušo ponižnosti, svoje telo pa je podvrgel mnogim naporom in postenjem. In prečastiti Antonij ter veliki Nikon sta se čudila njegovi ponižnosti, poslušnosti, njegovi blagi nravi že v tako rani mladosti, njegovemu krepkemu duhu in vedrini. In neutrudno sta za vse to slavila Boga.

Mati je Teodozija dolgo iskala v svojem in v bližnjih mestih; ker sina ni našla, je besno jokala in bila ob svoje prsi, kakor da bi žalovala za mrtvecem. In bilo je razglašeno po vsej tisti deželi: če je kdo videl mladeniča, naj pride in pove njegovi materi, in prejel bo veliko nagrado. In prišli so ljudje iz Kijeva ter ji pripovedovali, da so ga pred štirimi leti videli v svojem mestu, ko je hotel vstopiti v enega izmed samostanov. Ko je to slišala, je nemudoma odpotovala v Kijev. Prav nič se ni obotavljala in ni se ustrašila dolge poti, ko se je odpravljala v omenjeno mesto, da bi našla svojega sina. Ko je prispela v mesto, je obiskala vse samostane in ga iskala. Naposled so ji povedali, da biva v jami pri prečastitem Antoniju. Tudi tja se je odpravila, da bi ga našla. In zvito je klicala za starcem ter prosila, naj pokličejo prečastitega iz jame: »Glej, dolgo pot sem prestala, ker sem hotela govoriti s teboj, se pokloniti tvoji svetosti in prejeti blagoslov od tebe.« Starcu so povedali zanjo in prišel je k njej. Ko ga je videla, se mu je poklonila. Nato sta sedla; ženska je začela na široko govoriti in šele ob koncu pogovora je omenila povod svojega obiska. In rekla je: »Prosim te, oče, povej mi: ali je moj sin tukaj? Močno namreč žalujem za njim, saj ne vem, če je živ.« Preprosti starec, ki ni prepoznal njene nakane, je odgovoril: »Tvoj sin je tukaj in ne žaluj za njim, saj je živ.« In odvrnila je: »Zakaj ga potem ne vidim, oče? Dolgo sem potovala in prispela v vaše mesto zgolj zato, da bi videla svojega sina. Po tem se bom vrnila domov.« Starec pa ji je odgovoril: »Če ga hočeš videti, pojdi najprej v kako hišo in počakaj. Nikogar noče videti, a jaz ga bom prepričal. Jutri se boš vrnila in videla ga boš.« Poslušala ga je in odšla; upala je, da bo naslednji dan videla svojega sina. Prečastiti Antonij se je vrnil v jamo in vse povedal blaženemu Teodoziju. Ko je ta slišal rečeno, se je močno razžalostil, saj se ni mogel skriti pred materjo. Drugi dan se je ženska vrnila. Starec je dolgo prepričeval blaženega, naj gre iz jame in se snide z materjo. Toda ni hotel. In starec je zapustil jamo ter ji rekel: »Dolgo sem ga prepričeval, naj pride k tebi, a noče.« Ona pa je brez poprejšnje ponižnosti začela besno kričati in obtoževati starca, da je s silo ugrabil njenega sina in ga skril v jamo ter ji

25 Ps 25,18.

zato odreka snidenje z njim. »Privedi k meni mojega sina, da ga vidim, starec. Ni mi živeti, če ga ne vidim. Pokaži mi mojega sina; če ne, bom umrla strašne smrti – sama se bom pokončala pred vrati tvoje jame, če mi ne pokažeš mojega sina!« In Antonij se je nadvse užalostil, se vrnil v jamo ter rotil blaženega, naj odide ven k materi. Ta si ni drznil oporekati starcu in prišel je prednjo. Ko je videla, kako izmučen je bil njen sin – celo njegov obraz se je namreč spremenil zaradi nenehnih naporov in postenja – ga je objela in grenko zajokala. Ko se je nekoliko obvladala, je sedla in začela prepričevati Kristusovega služabnika, rekoč: »Vrni se na svoj dom, dete, in vse, kar boš hotel zavoljo sebe ali za odrešitev svoje duše, boš lahko doma počel povsem po svoji volji, le ne zapuščaj me več. Ko pa umrem, boš zagrebel moje telo in takrat se boš, če boš tako hotel, vrnil v to jamo. Ne morem namreč živeti, če te ne vidim.« Blaženi pa ji je odvrnil: »Če bi me rada videla vsak dan, ostani v našem mestu in pojdi med redovnice v katerem izmed ženskih samostanov. In hodila boš sem in me obiskovala. Obenem boš rešila tudi svojo dušo. Če ne storiš tako – resnico govorim – ne boš več videla mojega obraza.« Tako in na mnoge druge načine je vsak dan prepričeval svojo mater. Toda ni se strinjala in ni ga hotela poslušati. Vsakokrat, ko ga je zapustila, se je vrnil v jamo in vneto molil za odrešenje svoje matere ter za to, da bi ji njegove besede segle do srca. In Bog je uslišal molitev tega, ki mu je bil všečen. O tem je prerok izrekel naslednje besede: »Gospod je blizu tistim, ki iskreno kličejo k njemu, tistim, ki se bojijo prekršiti njegovo voljo. Uslišal bo njihove prošnje in jih rešil.«²⁶ Nekega dne je namreč mati prišla k Teodoziju in mu rekla: »Dete, storila bom vse, kar si mi veleš; ne bom se več vrnila v svoje mesto in šla bom – kakor Bog hoče – v ženski samostan, se dala postriči in tako tam prebila preostanek svojih dni. Ti si me namreč podučil in zdaj razumem, kako ničvreden je ta minljivi svet.« Ko je slišal te besede, se je blaženi Teodozij vradostil v duhu, se spustil v jamo in vse povedal velikemu Antoniju. Ko je ta slišal, kaj se je zgodilo, je izrekel slavo Bogu, ki je obrnil njeno srce h kesanju. Šel je k njej in jo dolgo poučeval v korist in odrešenje njene duše. Zanj je povedal kneginji in jo poslal v ženski samostan svetega Nikolaja. Tam je bila ostrižena in preoblečena v redovniška oblačila; mnogo let je preživela v iskrenem kesanju in naposled mirno zaspala.

O življenju našega blaženega očeta Teodozija od otroštva do prihoda v jamo je njegova mati pripovedovala enemu izmed bratov, imenovanemu Teodor, ki je bil kletar našega očeta Teodozija. Sam sem vso to pripoved slišal od njega in jo zapisal, da si jo bodo zapomnili vsi, ki jo bodo prebrali. Zdaj pa se bom vrnil k preostanku pripovedi o podvigih tega mladeniča; izgotovitev teh besed mi bo naklonil dobrotljivi in hvalevredni Bog.

26 Ps 145,18–19.

Naš oče Teodozij je v jami pokazal, da je zmagovalec nad zlimi duhovi. Po sprejetju svoje matere v samostan se je odpovedal vsemu svetnemu in se z okrepljeno vnemo predal Bogu. V jami so bile takrat tri luči, ki so z molitvijo in postenjem preganjale hudičevo temo: mislim na prečastitega Antonija, blaženega Teodozija in velikega Nikona. V jami so živeli v molitvi k Bogu in Bog je bil z njimi; rečeno je namreč: »Kjer sta dva ali so trije zbrani v mojem imenu, tam sem tudi sam med njimi.«²⁷

Takrat je živel mož, imenovan Ivan, prvi med knežjimi bojarji. Njegov sin je pogosto zahajal k prečastitim in se naslajal s kakor méd sladkimi besedami iz ust teh očetov. Vzljubil jih je in hotel je zapustiti vse svetno ter živeti z njimi; slave in bogastva ni cenil niti najmanj. Dotaknile so se ga namreč Gospodove besede, ki pravijo: »Laže gre velblod skozi šivankino uho, kakor pa bogataš pride v nebeško kraljestvo.«²⁸ Samo Antoniju je zaupal svoje misli, rekoč: »Moj oče! Če tako hoče Bog, bi se rad preselil k vam.« Starec mu je odgovoril: »Dete, tvoja želja je dobra in tvoje misli so polne milosti, toda varuj se, dete; bogastvo in slava tega sveta te lahko pokličeta nazaj k sebi. Gospod pravi: 'Nihče, ki položi svoje roke na plug in se ozira nazaj, ne bo našel svojega mesta v nebeškem kraljestvu.'²⁹ Tako tudi menih, čigar misli se vračajo k svetnemu in ki ga skrbijo svetne stvari, ne bo prejel večnega življenja.« Starec se je še dolgo pogovarjal z mladeničem, srce slednjega pa je še bolj zagorelo v božji ljubezni; naposled je odšel domov.

Naslednji dan je oblekel praznična, bogata oblačila, zajahal konja in odjezdil k starcu; njegovi spremljevalci so jezdili ob njem, pred njim pa so vodili konja v bogati opremi. Tako slovesno je prispel do jame očetov. Ti so prišli iz jame in se mu poklonili, kakor se spodobi pokloniti veljakom, on pa se jim je poklonil do tal; nato je snel bojarska oblačila in jih položil pred starca. Prav tako je pred starca povedel tudi konja v bogati opremi in rekel: »Tole, oče, so prelepe skušnjave tega sveta; naredi z njimi, kakor te je volja. Sam sem se vsemu temu odrekel in hočem postati menih ter z vami živeti v tej jami. Domov se ne bom več vrnil.« Starec pa mu je rekel: »Pazi, dete, komu se zaobljubljaš in čigav vojščak hočeš postati: pred teboj namreč nevidni stojijo božji angeli, ki poslušajo tvoje zaobljube. Kaj, če sem pride tvoj oče v moči in oblasti ter te odvede od tod? Ne bomo ti mogli pomagati, in tako boš pred Bogom obveljal za lažnivca in odpadnika.« In mladenič mu je odgovoril: »Zaupam v svojega Boga, oče. Četudi bi me moj oče začel mučiti, ga ne bom poslušal in se ne bom vrnil v

27 Mt 18,20.

28 Mt 19,24.

29 Lk 9,62.

svetno življenje. Rotim te, oče, čim prej me daj postriči.« In tako je prečastiti Antonij velel velikemu Nikonu, naj mladeniča postrize ter ga obleče v meniška oblačila. Ta je po običaju odmolil, ga postrigel in oblekel v meniško kuto ter mu vzdal ime Barlaám.

V tistem času je s knežjega dvora prišel nek skopljenec, ki ga je knez ljubil in ki je upravljal vse dvorske zadeve. Rotil je starca Antonija, da bi ga sprejel med črnokutarje. Starec ga je poučil o odrešenju duše ter predal Nikonu, da ga postrize. In Nikon ga je postrigel, ga oblekel v meniška oblačila ter mu vzdal ime Efrajm. Ne bi bilo prav, če bi tajili, da je zaradi njiju zoprnik prinesel nadloge nad prečastite menihe. Naš zoprnik, hudič, ki sovraži vse dobro, je videl, da ga sveta čreda premaguje; spoznal je, da bo to mesto zaslovelo, in objokoval je svojo pogubo. In začel je z zlimi spletkami podžigati jezo kneza na prečastite, da bi tako razgnal sveto čredo, toda ni se mu posrečilo: njihove molitve so prinesle nadenj sramoto in padel je v jamo, ki jo je sam izkopal. »Njegova zloba se bo obrnila proti njegovi glavi in njegove nakane se bodo porušile na njegova temena.«³⁰

Ko je knez Izjaslav³¹ izvedel, kaj se je zgodilo z njegovim bojarjem in z njegovim skopcem, se je hudo razsrdil in ukazal, naj privedejo predenj tega, ki si je drznil storiti kaj takšnega. Brž so šli in privedli velikega Nikona h knezu. Knez je z veliko jezo pogledal Nikona ter ga vprašal: »Si mar ti tisti, ki je postrigel mojega bojarja in mojega skopca brez mojega ukaza?« In Nikon je odgovoril: »Postrigel sem ju po božji previdnosti in po volji nebeškega Gospoda Jezusa Kristusa, ki ju je poklical v tolikšen podvig vere.« Knez pa je odgovoril tako: »Bodisi ju boš prepričal, da se vrneta domov, bodisi te bom poslal v temnico, kakor tudi tvoje menihe, vašo jamo pa bom zasul.« Na to je Nikon odgovoril: »Če hočeš, gospodar, naredi tako; sam ne smem zavriniti vojščakov nebeškega kralja.« In Antonij ter vsi, ki so bili z njim, so vzeli svoja oblačila in zapustili svoje bivališče; namenili so se preseliti v drugo deželo. Ko je knez še besnel nad Nikonom, je prišel eden izmed njegovih mlajših spremljevalcev in mu sporočil, da Antonij ter vsi, ki so z njim, odhajajo iz tega mesta v drugo deželo. Tedaj je knezu rekla njegova žena:³² »Poslušaj, gospod, in prenehaj besneti. Tole se je dogodilo v naši deželi: ko so jo zaradi neke nadloge zapustili črnokutarji, smo pretrpeli mnogo zla. Varuj se, gospod, da se tako ne zgodi tudi v tvoji deželi.«³³

30 Prim. Ps 64.

31 Knez Izjaslav, najstarejši sin Jaroslava Modrega, je kot kijevski veliki knez vladal med letoma 1054 in 1073 (razen 1068–1069, ko je prestol zasedal Vseslav Polocki) in nato spet 1076–1078.

32 Žena kneza Izjaslava – Gertruda, hči poljskega kralja Mieszka II. Lambertina in Rychezze Lotarinške.

33 Dogodki, ki jih omenja Gertruda, so bržkone povezani z vstajami na Poljskem v 30. letih 11. stoletja.

Ko je knez to slišal, se je ustrašil božje jeze, odslovil velikega Nikona ter mu velel, naj se vrne v svojo jamo. Za preostalimi pa je poslal ter jih prosil, naj se vrnejo nazaj. Skoraj tri dni so jih prepričevali, dokler se niso naposled vrnili v jamo; bili so kakor hrabri vojščaki po bitki, v kateri so premagali svojega sovražnika, hudiča. In znova so zaživel v jami ter dan in noč molili h Gospodu Bogu. Toda sovražnik, s katerim so se borili, ni počival. Ko je namreč bojar Ivan spoznal, da Kristusa ljubeči knez Izjaslav menihom ni storil nič žalega, je zaradi svojega sina zagorel v velikem besu zoper njih. S seboj je vzel mnogo mladih spremljevalcev in šel nad sveto čredo. Menihe je razgnal, vstopil v jamo in iz nje odvedel svojega sina, blaženega Barlaama. Slek mu je sveto ogrinjalo, ga strgal in vrgel v jarek; prav tako je zbil z njegove glave pokrivalo odrešenja. In brž je oblekel sina v bogata in sijajna oblačila, kakršna se spodobi nositi bojarjem. Toda Barlaam jih je strgal s sebe in jih vrgel ob zemljo, saj jih ni hotel niti videti. To se je ponovilo mnogokrat. Naposled je oče v besu ukazal, naj sinu zveže roke in ga oblečejo v prej omenjena oblačila ter ga takega odvedejo skozi mesto na njegov dom. On, Barlaam, čigar duša je bila resnično polna ljubezni do Boga, pa je na cesti zagledal blatno luknjo, skočil vanjo in z Božjo pomočjo strgal s sebe oblačila ter jih z nogami vtepel v blato; z njimi vred je poteptal zle skušnjave in zvitega hudiča. Ko so prišli domov, mu je oče velel, naj sede z njim za mizo. Sédel je, toda jedi se ni niti dotaknil; ždel je s sklonjeno glavo in gledal v tla. Po obedu je oče odslovil sina v njegove prostore ter poslal za njim mlajše spremljevalce, da ne bi ušel; sinovi ženi pa je ukazal, naj si nadene razna oblačila, da bi ga zapeljala, in naj ugodi vsaki njegovi želji. Toda ko je Kristusov služabnik Barlaam vstopil v eno izmed svojih soban, je sedel v kot. Žena je krožila pred njim in ga rotila, naj leže na svojo posteljo. Barlaam je videl nemir svoje žene in spoznal, da jo je njegov oče poslal, da bi ga zapeljala. In v duši je molil k milostljivemu Bogu, ki more obvarovati od tolikšnih skušnjav. Tako je na mestu sedel tri dni; ni vstal, zaužil ni niti grižljaja in ni si nadel oblačil, temveč je nosil le srajco. Prečastiti Antonij in vsi njegovi ljudje, tudi blaženi Teodozij, so se močno žalostili zaradi Barlaama in molili zanj k Bogu. In Bog je uslišal njihove molitve, kakor pravijo: »Pravični so klicali in Gospod jih je uslišal ter jih odrešil od vseh nadlog. Gospod je blizu tistim, ki so skrušenega srca, in rešuje ponižne po duši.«³⁴

Usmiljeni Bog je videl trpljenje in ponižnost mladeniča: omehčal je kruto srce njegovega očeta in ga obrnil k milosti do sina. Mladi spremljevalci so mu namreč takrat povedali, da že četrti dan zavrača hrano in si noče nadeti oblačil. Ko je oče to slišal, se je ustrašil, da Barlaam ne bi umrl od lakote in mraza. Poklical ga je

34 Ps 34,18–19.

predse, ga poljubil na čelo in mu dovolil, da zapusti dom. Bilo je prečudno; jokali so kakor za mrtvecem, sužnji in sužnje so objokovali svojega gospodarja, ki jih je zapuščal, z njimi je hodila žena, ki je objokovala izgubljenega moža, oče in mati pa sta objokovala svojega sina, ki je odhajal od njiju. Tako so ga spremljali med glasnim stokanjem. In Kristusov vojščak je zapustil svoj dom kot ptica, ki se iztrga iz mreže, ali srna, ki se reši iz zanke, in malone v teku je prišel do jame. Ko so ga očetje videli, so se vzradostili v velikem veselju, vstali in slavili Boga, ki je uslišal njihove molitve. Od takrat so mnogi prihajali v jamo po blagoslov teh očetov, drugi pa so po božji milosti vstopili med črnokutarje.

Takrat sta se veliki Nikon in nek drugi črnokutar iz samostana svetega Mena, ki je bil pred tem bojar, posvetovala in zapustila jamo, saj sta želela živeti ločeno od drugih. Prispela sta na morski breg in se tam razšla, prav kakor sta se nekoč razšla apostola Pavel in Barnaba, razglašajoč Kristusa, kakor je pisano v Apostolskih delih.³⁵ Bojar se je odpravil proti Konstantinoplu; na poti je naletel na otok sredi morja in se naselil na njem. Tam je mnogo let trpel mraz in lakoto ter naposled zaspal v miru. Ta otok še zdaj imenujejo *Bojarjev*. Veliki Nikon pa je šel na Tmutorokanski otok;³⁶ blizu mesta je našel miren kraj in se tam naselil. In po božji milosti je ta kraj zaslovel; tam je postavil cerkev svete Matere božje in ustanovil slavni samostan, ki živi še danes in ki se zgleduje po našem Pečerskem samostanu.

Zatem je tudi skopljenec Efrajm odšel v Konstantinopel in se tam naselil v enem izmed samostanov. Kasneje je bil poslan nazaj v našo deželo in postavljen za metropolita v mestu Perejaslavelj. Toda že mnogo smo povedali o stvarih, ki so se zgodile dosti kasneje, zato se bomo zdaj vrnili k prejšnji pripovedi in povedali, kako je bilo po odhodu teh dveh očetov.

Takrat je bil naš blaženi oče Teodozij po povelju prečastitega Antonija postavljen za prezbiterja in vsak dan je v največji ponižnosti opravljal božjo službo, saj je bil krotke nravi, spokojne duše in preprostega uma, toda poln duhovne modrosti. In svoje brate je ljubil s prečisto ljubeznijo; do tedaj se je namreč zbralo že petnajst menihov. Prečastiti Antonij pa se je navadil živeti sam; ker ni mogel trpeti vseh najrazličnejših preprirov in besedovanj, se je zaprl v eno od celic v jami, za igumna pa je namesto sebe postavil blaženega Barlaama, sina bojarja Ivana. Kasneje se je Antonij preselil na drugi grič, si izkopal jamo in živel v njej, ne da bi jo kdaj zapustil; še danes njegovo častitljivo telo leži tam. In blaženi Barlaam je nad jamo zgradil majhno cerkvico, posvečeno sveti

35 O delih Pavla in Barnaba prim. Apd pogl. 11–14.

36 Tmutorokanska kneževina je ležala na Tamanskem polotoku, vzhodno od Kerškega preliva.

Materi božji, da bi se bratje v njej zbirali pri sveti molitvi. Ta kraj zdaj poznajo vsi, prej pa je bil mnogim neznan.

Kakšno je bilo sprva njihovo življenje v jami, koliko tegob in žalosti so bili deležni zaradi tesnosti tistega prostora, je znano le Bogu; človeška usta tega ne morejo izpovedati. Poleg tega sta bila njihova hrana samo rženi kruh in voda. V soboto in nedeljo so jedli lečo, pogosto pa niti takrat ni bilo leče in tako so si skuhalo le zelenjavo in jo jedli. Obenem so se ukvarjali tudi z ročnimi deli: pletli so volnena obuvala in pokrivala ter se ukvarjali z drugimi obrtmi, nato pa nosili izdelke v mesto in jih prodajali za žito; žito so si razdelili med seboj in vsak je ponoči zmlal svoj delež za peko kruha. Ko so odpeli jutranjice, so se spet vrnili k svojim ročnim delom, drugi bratje pa so delali na vrtu in pride-lovali zelenjavo, dokler ni bila spet ura za molitev v božjo slavo. Takrat so se vsi zbrali v cerkvi, odpeli predpisane molitve in opravili božjo službo; nato so pojedli malo kruha in vsak se je spet vrnil k svojemu delu. Tako so vsak dan garali v ljubezni do Boga.

Naš oče Teodozij je vse prekašal v ponižnosti in poslušnosti pa tudi v marljivosti, postenju in telesnem delu, saj je bil močne in krepke rasti; vsem je rade volje pomagal nositi vodo ali drva iz gozda na svojih ramenih, noči pa je prebedel pri božji molitvi. Ko so bratje počivali, je vzel od vsakega delež žita, ki jim je bil določen, ga zmlal, in ga odnesel nazaj tja, od koder ga je vzel. Včasih, ko je bilo mnogo obadov in komarjev, je ponoči splezal nad jamo in se slekel do pasu; tako je tam sedel, predel volno za pletenje obuval in pel Davidove psalme. Od številnih obadov in komarjev je bilo pokrito vse njegovo telo; jedli so njegovo meso in pili njegovo kri. Naš oče pa je bil nepremičen, ni se ganil s tistega mesta, dokler ni napačil čas jutranjic; takrat je bil v cerkvi prvi med vsemi. In stal je na svojem mestu, ni se premikal in se prepuščal praznim mislim, temveč je opravljal svete molitve; prav tako je zadnji zapustil cerkev. Zaradi tega so ga vsi močno ljubili in bil jim je kakor oče, saj so se nadvse čudili njegovi ponižnosti in pokornosti.

Kmalu zatem je bil blaženi Barlaam, igumen teh bratov v jami, po knežjem ukazu postavljen za igumna v samostanu svetega mučenika Demetrija.³⁷ Takrat so se zbrali menihi, ki so živeli v jami, in po skupni volji sporočili prečastitemu Antoniju, da so za svojega igumna imenovali našega blaženega očeta Teodozija, saj je bolje od vseh sledil meniškemu življenju in poznal božje zapovedi.

37 Demetrijev ali Dmitrijevski samostan je dal postaviti kijevski knez Izjaslav Jaroslavič. Samostan se je nahajal v Kijevu, bržkone na Mihajlovski vzpetini, nedaleč od Kijevsko-pečerskega samostana.

Čeprav je prejel igumenstvo, je naš oče Teodozij ohranil svojo ponižnost; pomnil je namreč Gospodove besede: »Če hoče kdo izmed vas biti nad drugimi, tedaj naj bo tudi manjši od vseh in sluga vsem.«³⁸ Zato je ostal ponižen, bil je manjši od vseh in vsem je služil; bil je vsem za vzor, k vsakemu delu je pristopil prvi in prav tako tudi k sveti službi. In takrat je začel ta samostan zaradi priprošnje pravičnega moža cveteti in rasti. »Pravičnik namreč,« je rekel, »vzcveti kot palma, kakor libanonska cedra poraste.«³⁹ Od takrat se je povečalo število bratov in samostan je cvetel od njihove dobrotljivosti, od njihovih molitev in pobožnosti. In mnogi velikaši so prihajali v samostan po blagoslov ter mu podarili majhen delež svojih bogastev. Naš prečastiti oče Teodozij je bil resnično angel na zemlji in človek iz nebes. Ko je videl, da je kraj, kjer so živeli, žalosten, tesen in ubožen ter da je bilo za brate, ki so se tako namnožili, že težko najti prostor v cerkvi, ni bil potr in nikdar se ni predajal žalosti, temveč je brate vsak dan tolažil in poučeval, naj ne marajo za posvetne stvari; v spomin jim je priključoval Gospodove besede, ki pravijo: »Ne razmišljajte o tem, kaj pijemo, kaj jemo ali v kaj smo oblečeni; vaš nebeški oče namreč ve, kaj potrebujete. Išcite pa nebeško kraljestvo, in vse drugo vam bo pridano.«⁴⁰ Blaženi je razmišljal tako, in Bog mu je darežljivo odmerjal vse, česar je potreboval.

Takrat je veliki Teodozij našel prazno mesto blizu jame in videl je, da je dovolj prostorno za izgradnjo samostana. In zrasel je v božji milosti, se utrdil v veri in upanju ter postal poln Svetega Duha; začel si je prizadevati, da bi menihi naselili ta kraj. In z božjo pomočjo je kmalu zgradil cerkev, posvečeno sveti in preslavni Materi božji, brezmadežni Mariji; ta prostor je obdal z zidom in zgradil mnogo celic. Leta 6570 (1062) se je z brati iz jame preselil tja. In od takrat je bilo po božji milosti to mesto privzdignjeno; zrasel je preslavni samostan, ki ga še danes imenujemo Pečerski in ki ga je postavil naš oče Teodozij.

Nekaj časa zatem je Teodozij poslal enega izmed bratov v Konstantinopol k skopcu Efrajmu, da bi mu ta prepisal statut Studijskega samostana⁴¹ in mu ga poslal. Brez odlašanja je izpolnil voljo našega prečastitega očeta in prepisal ves samostanski statut ter ga poslal našemu blaženemu očetu Teodoziju. Ko ga je prejel, je naš oče Teodozij velel, naj bo prebran pred vsemi brati; od takrat je vse reči v svojem samostanu upravljal v skladu s statutom Studijskega samostana.

38 Prim. Lk 32,26 in Mt 20,26–27.

39 Ps 92,13.

40 Prim. Lk 12,31.

41 Samostan Janeza Krstnika v Konstantinoplu, znan kot Studijski samostan, je veljal za najpomembnejšega v vzhodnem krščanstvu. Njegov statut je relativno strog; skozi zgodovino je bil nadvse vpliven.

Njegovi učenci ta pravila spoštujejo še danes. Nikogar, ki je prišel predenj v želji, da bi vstopil med menihe, ni zavrnil, najsi je bil reven ali pa bogat, temveč je vse sprejel v največji radosti. Tudi sam je namreč preživel podobne izkušnje, kakor smo pripovedovali zgoraj: ko je prišel iz svojega mesta in hotel stopiti med menihe, je obšel enega za drugim vse samostane, pa ga niso hoteli sprejeti – Bog je tako hotel, da bi ga skušal. Blaženi se je zato spomnil, kakšne tegobe lahko doživi človek, ki želi iti med menihe, in zato je radostno sprejemal vse, ki so prihajali. Toda ni jih dal postriči takoj; velel jim je, naj še nekaj časa nosijo posvetna oblačila, dokler se ne navadijo na samostanski statut. Šele potem jih je dal obleči v meniška oblačila. Prav tako jih je preizkusil v vseh meniških zadolžitvah, in le potem jih je dal postriči in obleči v meniško kuto. Ko tak človek postane izkušen črnokutar in živi brezgrajno, si zasluži sveto meništvo.

Naš oče Teodozij se je po dneh svetega mesopusta⁴² zmeraj umaknil v svojo sveto jamo, kjer je bilo kasneje tudi pokopano njegovo častitljivo telo. Tam je bil sam zaprt vse do šestega tedna velikega posta. In na petek tega tedna, ob večerni molitvi, je prišel k bratom; postal je pri vratih cerkve in jih poučeval ter tolažil pri njihovem odrekhanju in postenju. Samega sebe je imel v teh govorih za nevrednega, češ da v nobenem izmed teh tednov ni mogel doseči njihovih prizadevanj. In pogosto so ga motili zli duhovi, ki so se kot prikazni pojavljali v tej jami; včasih so mu celo zadajali rane, kakor je pisano tudi o svetem in velikem Antoniju. Toda Teodoziju se je prikazal On in mu velel, naj vzdrži, ter mu podaril moč, da jih je premagal.

Le kdo se ne bi čudil temu blaženemu človeku, ki je bival sam v tej temni jami in se ni bal mnogih bojnih vrst teh nevidnih besov, temveč je ubranil svoje mesto kot hrabri bojevnik, ko je molil k Bogu in klical na pomoč Gospoda Jezusa Kristusa! In tako jih je premagal s Kristusovo močjo, da se mu niso več smeli približevati, temveč so se mu v videnjih prikazovali le od daleč. Po večernicah je navadno sedel k počitku; nikdar namreč ni ležal na boku, če pa si je hotel nekoliko odpočiti, je sedel na stolico in tako za kratek čas zadremal, nato pa spet vstal k nočnim petim molitvam in klečanju. Ko je sedel, je slišal – kakor smo govorili – hrum topotanja mnogih besov, kakor bi se nekateri od njih vozili na vozovih, drugi bíli na bobne, tretji pa pihali v dude; tako so kričali, da se je jama tresla od strašnega ropota zlih duhov. Ko je naš oče Teodozij slišal vse to, se ni zbal v duhu, v srcu pa ni čutil strahu, temveč se je zavaroval z znamenjem križa, vstal in začel peti Davidove psalme. In v trenutku ni bilo več slišati tega silnega hruma. Toda brž ko je odmolil in sedel, se je znova razlegel glas številnih besov. Takrat

42 V pravoslavni tradiciji čas pred postom, ko je še dovoljeno uživati meso.

je prečastiti Teodozij znova vstal in začel peti psalme, in hrum se je takoj polegel. Tako so ga mnoge dni in noči trpinčili zli duhovi, da ni imel niti minute počitka, dokler jih ni z božjo pomočjo premagal in prejel od Boga oblasti nad njimi; od takrat se besi niso smeli niti približati mestu, kjer je blaženi molil.

Besi so počeli hudobije tudi v hiši, kjer so bratje pekli kruh: zdaj so raztresli moko, zdaj razlili kvas za pripravo kruha in zganjali mnoge druge hudobije. Takrat je prišel starešina pekov k blaženemu Teodoziju in mu povedal, kaj počnejo nečisti besi. Teodozij je upal, da je od Boga prejel oblast nad njimi; zvečer se je odpravil v to hišo, se zaprl vanjo in ostal tam v molitvi do jutranjic. In od takrat se besi niso več pojavljali na tem mestu ter se izživljali, saj so se bali prepovedi prečastitega in njegovih molitev.

Naš veliki oče Teodozij je imel navado, da je vsako noč obhodil vse meniške celice, saj je hotel videti, kako menihi preživljajo svoj čas. Če je slišal koga moliti, se je ustavil in tudi sam z njim slavil Boga; če pa je slišal, da se v kateri celici dva ali trije menihi pogovarjajo, je potrkal po vratih, da jih je opozoril na svoj prihod, in šel dalje. Naslednji dan jih je poklical predse; ni jih začel grajati, temveč je nadaljeval pogovor s prisposobami in namigi, da bi videl, kako predani so Bogu. Če je bil brat čistega srca in iskrene ljubezni do Boga, je brž uvidel svojo krivdo, padel na tla, se klanjal in prosil odpuščanja. Zgodilo pa se je tudi, da je bilo kdaj srce katerega drugega brata omračeno, saj so ga obsedli besi; tak brat je obstal na nogah, misleč, da govorijo o kom drugem, in se ni čutil krivega, dokler ga blaženi ni pograjal, ga odslovil ter okreplil s pokoro. Zmeraj je učil tako: po večernih molitvah je treba moliti h Gospodu, pogovor s komer koli in pohajanje iz celice v celico pa sta prepovedana; ostati je treba v svoji celici in moliti k Bogu. Če pa kdo zmore, naj nenehno opravlja ročna dela in pri tem pôje Davidove psalme. Tudi tole jim je rekel: »Rotim vas, bratje, stremimo k podvigom v postu in molitvi ter skrbimo za odrešitev naših duš; opustimo svoje pregrehe in poti nepravčnosti, ki so naslednje: nečistovanje, kraja in kleveta, puhle besede, prepiri, pijančevanje, požrešnost in sovraštvo do bratov. Vsemu temu se odpovejmo, bratje; vse to začnimo prezirati, da ne oskrunimo svojih duš, ter pojdimo po poti Gospoda, ki nas vodi v nebesa. Ozrimo se k Bogu hlipaje in s solzami, v postu in bedenju, v pokornosti in ponižnosti; tako bomo deležni njegovega usmiljenja. Prav tako zasovražimo ta svet in imejmo zmeraj v mislih besede Gospoda, ki je o tem povedal: 'Če kdo ne zapusti očeta in matere, žene, otrok in vasi zaradi mene in Evangelija, me ni vreden.'⁴³ Pa tudi: 'Kdor bo našel

svojo dušo, jo bo izgubil; kdor pa jo bo izgubil zaradi mene, jo bo rešil.¹⁴⁴ Zato, bratje, tudi mi, ki smo se odpovedali svetu, zavrzimo tudi vse, kar mu pripada: zasovražimo vsakršno krivico, da ne bomo storili ničesar zlega. Ne bomo se vrnili k svojim bivšim grehom, kakor se psi vračajo k svojim izbljuvkom. Gospod pravi: '*Nihče, kdor položi svoje roke na plug, pa se nato obrne nazaj, ne pride v nebeško kraljestvo.*'¹⁴⁵ Le kako se bomo rešili neskončnih muk, če bomo prebili svoje življenje v brezdelju in brez pokore? Spodobi se namreč, da mi, ki se imenujemo črnokutarji, vsak dan opravljamo pokoro za svoje grehe; pokora je namreč pot, ki vodi v kraljestvo, pokora je ključ do kraljestva – brez nje nihče ne more vstopiti vanj. Pokora je pot v nebesa in tej poti bomo tudi sledili, bratje; nanjo bomo položili svoje noge in stopala. Tej poti se pretkana kača ne približa; hoja po tej poti je žalostna, toda vodi k radosti. Zato, bratje, stremimo k podvigom vere in ne čakajmo na tisti dan, da prejmemo te dragocenosti, ter pobegnimo pred vsem, kar čaka brezbriznike in tiste, ki živijo brez pokore.«

Sveti učitelj je delal tako, in tako je tudi učil vse brate. Ti pa so njegove besede prejemale kakor zemlja, ki je žejna vode, ter prinašali plodove svojega dela pred Gospoda – nekateri stoterne, nekateri šestdeseterne. In na Zemlji je bilo videti ljudi, kakor bi se bili učlovečili angeli; ta samostan je bil kakor nebo, v njem pa je naš blaženi oče Teodozij s svojimi dobrimi deli sijal kakor sonce. To je videl tudi igumen samostana svetega arhistratega Mihaela, imenovan Sofronij. Nekoč je namreč jezdil proti svojemu samostanu; bila je temna noč in naenkrat je zagledal svetlobo le nad samostanom našega blaženega očeta Teodozija. In začudil se je, slavil Boga in rekel: »O, kako velika je tvoja dobrot, Gospod, da si mi tukaj pokazal tolikšno svetlobo – prečastitega moža, ki je tako svet, da je razsvetlil svoj samostan!« Tako so pripovedovali tudi mnogi drugi, ki so pogosto videvali to svetlobo.

Ko so torej slišali za preslavna življenja menihov, so k velikemu Teodoziju prihajali knezi in bojarji ter mu izpovedovali svoje grehe; Teodozij jim je izkazal veliko uslugo, prav tako pa so mu pred odhodom tudi sami podarili kakšen delež svojih bogastev za prežitek bratov in vzdrževanje samostana. Nekateri so samostanu podarjali celo svoje vasi. Posebej pa je blaženega Teodozija ljubil Kristusa ljubeči knez Izjaslav, ki je takrat sedel na prestolu svojega očeta. Pogosto ga je klical predse, pa tudi sam je pogosto prihajal k njemu; ko se je naužil duhovnega pogovora, se je vrnil na svoj dvor. Od

144 Prim. Mt 10,39, kjer je sicer omenjeno »življenje«, ne »duša«.

145 Lk 9,62.

takrat je Bog povzdignil ta samostan in po priprošnji Njemu vsečnega moža množil vse dobro v njem.

Naš oče Teodozij je prepovedal vratarju, da po obedu komur koli odpira vrata samostana; tako nihče ni smel vstopati vse do večernic. V opoldanskem času bratje namreč počivajo pred nočnimi molitvami in jutranjo božjo službo.

In nekega dne je prav v opoldanskem času spet prišel Kristusa ljubeči knez Izjaslav z nekaj mladimi spremljevalci; preden se je odpravil k blaženemu, je odposlal vse bojarje domov, in krenil je le s petimi ali šestimi mladimi spremljevalci. In, kakor sem rekel, je prijezdil ter razjahal, saj nikdar ni vstopil na samostansko dvorišče v sedlu. In stopil je pred vrata ter velel, naj jih odprejo, saj je hotel v samostan. Vratar pa mu je odvrnil, da mu je veliki oče ukazal, naj nikomur ne odpira vrat, dokler ne pride ura večernic. Nato je Kristusa ljubeči mož spregovoril, da bi vratar spoznal, s kom govori. In rekel je: »To sem vendar jaz; le meni odpri vrata.« Vratar pa ni vedel, da je pred njim knez, in mu je odgovoril tako: »Rekel sem ti: igumen mi je ukazal, naj ne odpiram vrat, pa najsi pride sam knez. Če hočeš, nekoliko počakaj, da pride ura večernic.« In Izjaslav je odgovoril: »Toda jaz sem knez; mar mi res ne boš odprl?« Vratar je pogledal in videl, da pred vrati resnično stoji knez; prestrašil se je in ni odprl vrat, temveč je stekel blaženemu povedat, kaj se je zgodilo. Knez pa je med tem stal pred vrati in čakal. S tem je postal kakor sveti vrhovni apostol Peter: ko je angel Petra povedel iz temnice in se je ta vrnil pred hišo, kjer so bili njegovi učenci, je potrkal na vrata; sužnja je pogledala, videla pred seboj Petra in od veselja ni odprla vrat, temveč je stekla sporočit učencem, da je prišel. Tako tudi vratar iz strahu ni odprl vrat, temveč je stekel sporočit blaženemu o prihodu Kristusa ljubečega moža. Blaženi je brž prišel iz samostana, zagledal kneza in se mu poklonil. In Kristusa ljubeči mož je spregovoril: »Ali si res ukazal, oče, kar je rekel ta črnokutar: najsi pride sam knez, ga je prepovedano spustiti v samostan?« Blaženi pa mu je odgovoril: »Ta moj ukaz je bil izrečen zato, dobri vladar, da bratje v opoldanskem času ne bi zapuščali samostana, temveč bi počivali za nočne molitve. Toda tvoja Bogu vsečna skrb za našo sveto gospodarico, Mater božjo, je dobra in tvoji duši v korist. Tvoj prihod nas zelo veseli.« Po tem sta šla v cerkev, pomolila in sedla. In Kristusa ljubečega kneza so nasladile besede, ki so se kot med točile iz ust našega prečastitega očeta Teodozija; pogovor z njim mu je bil v veliko korist, in ko se je vračal domov, je slavil Boga. In od tega dne je Teodozija ljubil še bolj; zanj je bil kakor eden izmed prvih svetih očetov in zmeraj ga je poslušal ter izpolnjeval vse, kar mu je naš veliki oče Teodozij velel.

Božanski Barlaam, sin bojarja Ivana, igumen samostana svetega mučenca Demetrija, ki ga je postavil Kristusa ljubeči knez Izjaslav, se je odpravil v sveto mesto Jeruzalem. Ko je tam obiskal vse svete kraje, se je vrnil v svoj samostan. Nekaj časa po tem se je odpravil v Konstantinopol. Tudi tam je obiskal vse samostane in nakupil vse, česar je potreboval njegov samostan; nato je s konji odšel proti svoji deželi. Na poti, že v svoji deželi, je hudo zbolel. Prispel je do mesta Vladimir in se ustavil v bližnjem samostanu, ki se je imenoval Sveta gora; tam je v miru preminil in dočakal konec svojega življenja. Svojim sopotnikom je naročil, naj njegovo telo prepeljejo v samostan svetega in blaženega očeta Teodozija ter ga tam pokopljejo; vse, kar je nakupil v Konstantinoplu – ikone in vse preostalo, kar je uporabnega – pa naj prav tako odnesejo tja, kamor gre počivat, ter jih predajo blaženemu; tako je naročil. In njegovo telo so prinesli v samostan našega blaženega in prečastitega očeta Teodozija; pokopali so ga v cerkvi, na desni strani, kjer je še danes njegova grobnica.

Takrat je Kristusa ljubeči knez izbral enega izmed bratov v samostanu našega velikega očeta Teodozija, ki se je še posebej odlikoval v meniškem življenju; imenoval se je Izaija. In postavil ga je za igumna v svojem samostanu svetega mučenca Demetrija; kasneje je bil Izaija zaradi svoje dobrotljivosti imenovan za škofa v mestu Rostov.

Ko je umrl knez Rostislav, so prebivalci tistega otoka⁴⁶ izprosili od velikega Nikona, da je šel h knezu Svjatoslavu in ga prosil, naj k njim pošlje svojega sina, da bi prevzel njihov knežji prestol. Na poti nazaj je Nikon obiskal samostan našega blaženega očeta Teodozija. Ko sta se s Teodozijem srečala, sta oba padla na kolena in se drug drugemu priklonila do tal; nato sta se objela in dolgo jokala, saj se zelo dolgo nista videla.

Nato je začel sveti Teodozij prositi Nikona, naj ga ne zapusti, dokler bosta živela. In veliki Nikon mu je obljubil, rekoč: »Samo v svoj samostan se vrnem ter tam vse uredim, in brž se bom vrnil nazaj.« Tako je tudi storil: s knezom Glebom⁴⁷ se je vrnil na otok; ko je knez zasedel prestol v tistem mestu, se je Nikon obrnil nazaj. Vrnil se je v samostan našega velikega očeta Teodozija in vse, kar je imel pri sebi, je prepustil blaženemu, sam pa se mu je z veliko radostjo pokoril. Tudi od Boga navdihnjeni Teodozij ga je močno ljubil; spoštoval ga je kakor očeta, in če je zapustil samostan, je prepustil brate Nikonu,

46 Prim. PVL, kroniški zapis leta 1066; Rostislav Vladimirovič je bil knez v Tmutorokanski kneževini, eksklavi na skrajnem jugovzhodu Kijevske države, ki jo hagiograf imenuje otok.

47 Knez Gleb Svjatoslavič je vladal Tmutorokanski kneževini dvakrat, pred 1064 in po smrti Rostislava Vladimiroviča l. 1066.

da je skrbel zanje in jih poučeval; bil je namreč najstarejši izmed njih. In ko je Teodozij v cerkvi poučeval brate, je pogosto velel Nikonu, naj bere iz knjig v pouk bratom; to je včasih velel tudi našemu prečastitemu očetu Stefanu, ki je bil takrat eksarh,⁴⁸ kasneje, po smrti blaženega Teodozija, pa je postal igumen tega samostana; še kasneje je bil škof v Vladimirski deželi.

Zdaj pa, ko se vam povedal o njiju, bom pripovedoval samo še o blaženem očetu Teodoziju in o njegovih prevrednih delih; po božji milosti bom govoril o našem od luči razsvetljenem očetu Teodoziju.

Resnično je bil božji človek: luč, ki jo je videl ves svet in ki je svetila vsem črnokutarjem; vse dni je delal v ponižnosti, z razumom, s poslušnostjo in popolno pripravljenostjo na podvige vere; počitka ni namenil niti svojim rokam niti nogam. Pogosto je zahajal v pekarno in veselega duha pomagal pekomi mesiti testo in peči hlebe. Bil je namreč, kakor sem rekel že prej, krepkega in močnega telesa. Bolne pa je vselej poučeval, jih krepil in tolažil, tako da jih njihova dela nikdar niso utrudila.

Nekoč ko so se pripravljali na praznik svete Matere božje, jim je primanjkovalo vode; takrat je bil kletar že prej omenjeni Teodor, ki mi je mnogo povedal o tem preslavnem človeku. Ta Teodor je šel k našemu blaženemu očetu Teodoziju ter mu povedal, da ni nikogar, ki bi prinesel vodo. Blaženi pa je brž vstal in začel prinašati vodo iz vodnjaka. In eden izmed bratov ga je videl, ko je nosil vodo, in stekel je povedat nekaterim menihom. Ti so voljno pritekli in prinesli vode na pretek. Spet drugič ni bilo nacepljenih dovolj drv za pripravo hrane in kletar Teodor je prišel k blaženemu Teodoziju ter ga prosil: »Ukaži, naj kateri izmed bratov, ki nima opravkov, pride in nacepi drva, ki jih potrebujemo.« Blaženi pa mu je odgovoril: »Glej: jaz nimam opravkov; jaz pridem.« Nato je bratom velel, naj gredo v jedilnico, saj je prišel čas obeda, sam pa je vzel sekiro in začel cepiti drva. In po obedu so prišli menihi ter videli, kako prečastiti igumen cepi drva in opravlja tako trdo delo. In vsak je prijel svojo sekiro in nacepili so toliko drv, da jih je bilo dovolj za mnogo dni.

Tako goreče je naš duhovni oče, blaženi Teodozij, stremel k Bogu; odlikovali sta ga namreč posebna ponižnost in krotkost, in v vsem je posnemal Kristusa, resničnega Boga, ki je rekel: »Učite se od mene, saj sem krotak in ponižnega srca.«⁴⁹ Ker se je loteval tolikšnih podvigov vere, je bil Teodozij ponižen: napravil se je za zadnjega izmed vseh in vsem služabnika, in tako je bil vsem za

48 V 11. stol. je pojem verjetno označeval cerkvenega zborovodjo.

49 Mt 11,29.

vzor. K delu je pristopal pred vsemi drugimi in v cerkev je hodil prvi, poslednji pa jo je zapuščal. Pogosto je bilo tako: veliki Nikon je sedel in pisal knjige, blaženi pa je prisedel k njemu in predel niti za njihovo vezavo. Tolikšna je bila ponižnost in preprostost tega človeka. In nihče ga nikdar ni videl leči na bok ali si z vodo umiti telo – umival si je le roke. Za obleko mu je služila suknja iz grobe volne, bodeča na otip, nad njo pa je nosil še kuto; tudi ta je bila ubožna in nosil jo je le zato, da drugi ne bi videli bodeče suknje pod njo. In mnogi nerazumni ljudje so se mu zaradi takšnih oblačil rogali ter ga zasmehovali. Toda blaženi je njihova zasmehovanja poslušal z radostjo, saj je zmeraj pomnil božje besede, ki so ga tolažile in razveseljevale: »Blaženi ste«, je rekel, »ko vas sramotijo, ko izrekajo zoper vas zle besede, ko vas klevetajo zavoljo mene. Radujte se tedaj in veselite se, saj vas v nebesih za to čaka velika nagrada.«⁵⁰ Ker je pomnil te besede in ker se je tolažil z njimi, je blaženi prenesel vse žalitve in zasmehovanja.

Nekoč se je naš veliki oče Teodozij zaradi neke zadeve mudil pri Kristusa ljubečem knezu Izjaslavu, ko je bil ta daleč od mesta. Prišel je torej in se zaradi teh zadev zadržal do večera. In Kristusa ljubeči mož je ukazal, naj Teodozija na vozu prepeljejo do njegovega samostana, da bo lahko užil nočno spanje. Sredi poti je vozar videl, kako je Teodozij oblečen, in mislil je, da spada med uboge; rekel mu je: »Črnokutar! Glej, ti si vsak dan brez dela, jaz pa sem utrujen. Ne morem več jezdit na konju. Narediva tako: legel bom na voz, ti pa lahko zajašeš konja.« In blaženi Teodozij je ponižno vstal in sedel na konja, vozar pa je legel na voz. In Teodozij je radostno slavil Boga ter nadaljeval svojo pot. Ko ga je začel premagovati spanec, je sestopil s konja in hodil vstric z njim, dokler se ni utrudil, nato pa je spet sedel nanj. Zdanilo se je in začela sta srečevati velikaše, ki so jezdili h knezu; od daleč so prepoznali blaženega, razjahali in se klanjali našemu blaženemu očetu Teodoziju. In takrat je rekel mladeniču: »Zasvitalo se je že, dete! Zajaši svojega konja.« Ko je ta videl, kako se vsi klanjajo Teodoziju, je vztrepetal; planil je pokonci in zajahal konja. Tako sta nadaljevala pot: prečastiti Teodozij je sedel na vozu in vsi bojarji, ki so ju srečevali, so se mu klanjali. Dospela sta do samostana; Teodozija so prišli pozdravit vsi bratje in klanjali so se mu do tal. Tisti mladenič pa se je še bolj prestrašil in pri sebi je mislil: »Kdo neki je to, da se mu vsi tako klanjajo?« Teodozij pa ga je prijel za roko, ga peljal v jedilnico in velel, naj mu dajo jesti in piti, kolikor hoče; nato mu je dal še denarja ter ga odslovil. Vse to je bratom pripovedoval vozar sam; blaženi ni nikomur povedal, kaj se je zgodilo, saj je vse dni učil brate, naj ne bodo domišljavi, temveč ponižni menihi, naj se imajo za najbolj nevedne

50 Prim. Mt 5,11–12 in Lk 6,22–23.

izmed vseh ter naj ne bodo nečimrni, pač pa vsem pokorni. »Ko hodite,« jim je govoril, »držite roke stisnjene ob prsi; naj vas nihče ne prekosi v ponižnosti. Priklanjajte se drug drugemu, kakor se spodobi menihom, in ne hodite iz celice v celico, temveč naj vsak izmed vas moli v svoji celici.« S takšnimi in drugimi besedami jih je brez prestanka poučeval vsak dan. Če je slišal, da kdo trpi zaradi obsedenosti z besi, ga je poklical predse; poučeval ga je in prepričeval, naj se zoperstavi hudičevim nakanam in naj jim na nikakršen način ne popušča, naj ga prikazni in hudičeve skušnjave ne oslabijo ter naj ne zapušča svoje celice, temveč naj se zavaruje s postom in molitvijo ter kliče k Bogu, da mu pomaga premagati zlega besa. In povedal jim je, da je bilo sprva tudi z njim tako: »Nekoč sem ponoči v celici pel zapovedane psalme in naenkrat je pred menoj stal črn pes; nisem se mogel niti prikloniti. Dolgo je stal pred menoj, dokler me ni tako razburil, da sem ga hotel udariti; takrat pa je postal neviden. In zajela sta me strah in trepet, da bi bil že hotel zbežati od tam, če mi ne bi pomagal Gospod. In glej, ko sem si nekoliko opomogel od strahu, sem začel vneto moliti ter pogosto poklekati na kolena, in tako me je strah zapustil. Od takrat se ne bojim več besov, tudi če se pojavijo pred menoj.« Poleg tega je pripovedoval o mnogih drugih stvareh, da bi brate okrepil za boj proti zlim duhovom. Ko jih je naposled odslovil, so radostno slavili Boga za te nauke njihovega dobrega učitelja in duhovnega vodnika.

Naslednje pa mi je povedal eden izmed bratov, imenovan Hilarion. Pripovedoval je, koliko hudega so mu v celici prizadejali zli duhovi. Brž ko je legel na svojo posteljo, se je zmeraj pojavilo mnogo besov; zgrabili so ga za lase, ga vlekli in pehali, drugi pa so privzdignili zid in kričali: »Zvlecite ga sem, zmečkajmo ga z zidom!« Tako so počeli z njim vsako noč; ko tega ni mogel več prenašati, je šel k prečastitemu očetu Teodoziju in mu povedal za zlodejstva besov; hotel je zapustiti svojo celico in se preseliti v drugo. Blaženi pa ga je začel prepričevati, rekoč: »Ne, brat, ne zapuščaj svoje celice, sicer se bodo zli duhovi hvalili, da so te premagali in ti prizadejali gorje; od tedaj ti bodo prizadevali še več tegob, saj bodo prevzeli oblast nad teboj. Zato v svoji celici moli k Bogu, in Bog bo videl tvoje trpljenje in naklonil ti bo zmago nad njimi: ne bodo se ti smeli niti približati.« In Hilarion je odgovoril: »Rotim te, oče: ne morem več prebivati v tej celici zaradi številnih besov, ki živijo v njej.« In blaženi ga je pokrižal ter znova rekel: »Pojdi in ostani v svoji celici; odslej ti zviti besi ne bodo več storili nič žalega in niti videl jih ne boš več.« In Hilarion mu je verjel; priklonil se je svetemu, odšel v svojo celico, legel in sladko zaspal. Odtlej se pretkani besi niso smeli približevati tistemu mestu, saj so jih pregnale molitve našega prečastitega očeta Teodozija, in spustili so se v beg.

Črnokutar Hilarion mi je povedal še naslednje. Bil je namreč izkušen knji-gopisec: dan in noč je pisal knjige v celici blaženega očeta Teodozija, ta pa je z usti tiho pel psalter in z rokami predel volno ali se ukvarjal s čim drugim. In tako sta se nek večer ukvarjala vsak s svojim delom, ko je v celico vstopil ekonom in rekel blaženemu, da za naslednji dan nima z ničimer kupiti niti hrane za brate niti drugih potrebščin. In blaženi mu je odgovoril: »Glej, zdaj je večer, do jutra pa je še daleč. Zato pojdi, potrpi malo in moli k Bogu; morda se nas bo usmilit in poskrbel za nas, kakor bo pač hotel.« Ekonom je poslušal in odšel, blaženi pa se je vrnil v svojo celico in po običaju odpel dvanajst psalmov. Ko je odmolil, je sedel in se lotil svojega dela. Toda ekonom je spet prišel in povedal vse, kakor že poprej. In blaženi mu je odgovoril: »Rekel sem ti vendar: pojdi in moli k Bogu. Zjutraj boš šel v mesto in prosil trgovce, naj ti dajo na dolg, kar boš potreboval za brate; kasneje, ko bo Bog hotel, jim bomo z Njegovo pomočjo povrnili. Resnične so namreč besede: »Ne skrbi za jutrišnji dan; [Bog] nas ne bo zapustil.«⁵¹ Brž ko je ekonom odšel, se je pojavil nek mladenič v opravi vojščaka, ves sijoč; priklonil se je Teodoziju in ni izrekel niti besede, temveč je na mizo položil zlato grivno⁵² in molče odšel. In blaženi je vstal, vzel zlato in v solzah potihem pomolil. Poklical je vratarja in ga vprašal: »Je mar nocoj kdo prišel pred vrata?« Ta pa je prisegel, da je vrata zaprl že za dne, odtlej pa jih ni odpiral nikomur niti se jim ni nihče približal. In blaženi je k sebi poklical ekonoma ter mu dal grivno zlata, rekoč: »Kaj porečeš zdaj, brat Anastazij? Mar nimamo dovolj, da bi kupili potrebščine za naše brate? Pojdi in kupi, kar potrebujemo. Jutri bo Bog znova poskrbel za nas.« Ekonom je razumel in padel na tla ter se mu poklonil. Blaženi pa ga je podučil, rekoč: »Nikdar se ne predajaj obupu, temveč bodi trden v veri; vso svojo žalost dvigni k Bogu in on naj poskrbi za nas, kakor hoče. Danes pa pripravi za brate velik praznik.« Tudi v prihodnje mu je Bog radodarno podajal vse, kar je ta božanska čreda potrebovala.

Blaženi pa je vse noči prebil brez sna, v solzah je molil k Bogu za brate in pogosto poklekal na kolena; to so menihi velikokrat slišali, ko so prišli k Teodoziju pred jutranjo božjo službo v cerkvi, da bi jih blagoslovil. Ko je kdo izmed njih tiho pristopil k njegovi celici, je slišal, kako je molil, grenko jokal in bil z glavo ob tla; nato je [prišlek] brž odšel in se nekoliko kasneje vrnil, glasno topotajoč. Ko je Teodozij slišal njegove korake, je umolknil in se delal, da spi. In prišlek je potrkal ter zaklical: »Blagoslovi, oče!« Blaženi pa je molčal, tako da je bilo treba kdaj tudi trikrat potrkati in reči: »Blagoslovi, oče!« Šele tedaj

51 Prim. Mt 6,34.

52 Večja denarna enota v Kijevski državi.

je Teodozij odgovoril, kakor da bi se bil ravnokar prebudil: »Naj te blagoslovi naš Gospod Jezus Kristus, dete.« Nato je Teodozij pred vsemi drugimi odšel v cerkev. Govorili so, da je to počel vsako noč.

V njegovem samostanu je živel nek črnokutar in prezbiter, imenovan Demian,⁵³ ki je z vneto posnemal življenje in ponižnost svojega prečastitega očeta Teodozija. Mnogi so pripovedovali o njegovi veliki ponižnosti, o njegovem življenju in poslušnosti ter o tem, kako je bil vsem pokoren. Predvsem tisti, ki so obiskali njegovo celico, so videli njegovo krotkost in to, kako je vse noči bedel, kako marljivo je bral svete knjige ter kako vneto je molil. Še mnogo drugega so povedali o tem človeku. Ko je zbolel in se je bližal konec njegovega življenja, je v solzah pomólil k Bogu, rekoč: »Moj Gospod, Jezus Kristus! Nakloni mi, da bom vreden vstopiti v tvoje kraljestvo; rotim te, gospodar, ne loči me od mojega očeta in učitelja, prečastitega Teodozija, temveč me skupaj z njim sprejmi v svet, ki si ga namenil za pravične.« Med to molitvijo se je pred njegovim ležiščem nenadoma pojavil blaženi Teodozij, mu padel na prsi ter ga ljubeče poljubil, rekoč: »O dete, Gospod me je poslal povedat, da bo izpolnjeno vse, za kar si molil k njemu, in vse tvoje prošnje bodo uresničene. Sprejet boš med svete in skupaj z njimi boš prebival v kraljestvu nebeškega gospodarja. Ko mi bo Gospod Bog velel, naj zapustim ta svet in pridem k tebi, se ne bova več ločila, temveč bova skupaj prebivala na onem svetu.« Ko je izrekel to, je izginil. In Demian je razumel, da je bila to božja prikazen, saj Teodozija ni videl niti vstopiti niti izstopiti, temveč je ta izginil prav na tistem mestu, kjer se je bil prej pojavil. In brž je poklical svojega negovalca ter ga poslal po blaženega Teodozija. Ta je hitro prišel in Demian mu je veselega obraza rekel: »Oče, ali bo res tako, kot si mi ravnokar napovedal, ko si bil tukaj?« Blaženi ni vedel ničesar, in odgovoril je: »Ne vem, dete, o kakšni napovedi govoriš.« In Demian mu je pripovedoval, kako je molil in kako se mu je prikazal prečastiti. Ko je to slišal, se je naš od Boga navdihnjeni oče Teodozij nasmehnil in nekoliko v solzah dejal: »O, dete! Vse bo, kakor je napovedal angel, ki se je pojavil v moji podobi. Toda kako naj bom jaz, grešnik, deležen slave, ki je namenjena pravičnim?« Ko je Demian slišal to napoved, se je razveselil. In ko so se pred njim zbrali nekateri izmed bratov, je vse poljubil in nato prepustil svojo dušo angelom, ki so prišli ponj. Takrat je blaženi velel, naj udarijo ob bílo,⁵⁴ da so se zbrali vsi bratje, in s primernimi častmi in petjem so pokopali njegovo pravično telo, kjer so pokopavali tudi druge brate.

53 O Demianu gl. PVL, kroniški vnos za leto 1074.

54 Kovinsko ali leseno tolkalo, ki se je uporabljalo za sklic menihov k obredju ali obedu.

V tem času je število bratov naraslo in naš oče Teodozij je moral povečati samostan ter sezidati nove celice, saj je bilo menihov in tistih, ki so nanovo prišli v samostan, preveč. Tudi sam je delal z brati in ograjeval samostansko dvorišče. In ko je bila stara ograja odstranjena, samostana pa ni nihče stražil, so neko noč v veliki temi prišli nadenj razbojniki. Pravili so, da je premoženje samostana skrito v prostorih cerkve, zato niso prišli v celice, temveč so se namenili proti cerkvi. In zaslišali so glas menihov, ki so v cerkvi peli. Mislili so, da pojejo večerne molitve, in odšli so. Tako so nekaj časa čakali v gozdu, in ko so mislili, da se je obred že moral končati, so se vrnili. Tam so spet zaslišali iste glasove, iz cerkve so videli žareti prečudno svetlobo in iz nje so puhtele čudovite dišave, saj so v njej peli angeli. Razbojniki pa so mislili, da bratje pojejo polnočne molitve, in spet so odšli ter sklenili, da bodo šli po koncu petja v cerkev in vzeli vse, kar je spravljeno v njej. Tako so večkrat prišli in vedno so zaslišali glasove angelov. Napočila je že ura jutranjic in mežnar je udaril na bílo. Razbojniki pa so šli nekoliko globlje v gozd, sedli in govorili tako: »Kaj naj storimo? Je bila mar v cerkvi prikazen? Tako naj bo: ko se bodo vsi menihi zbrali v cerkvi, bomo šli tja; nikogar ne bomo spustili skozi vrata, vse bomo pobili in vzeli njihovo premoženje.« K temu jih je nagovarjal hudič, saj je z njihovo pomočjo hotel s tega mesta izkoreniniti božjo čredo. Toda ne le, da tega ni mogel storiti, temveč je bil tudi sam premagan; Bog je namreč po priprošnji našega prečastitega očeta Teodozija pomagal bratom. Tako so ti zli ljudje počakali, da se je prečastita čreda zbrala v cerkvi skupaj s svojim blaženim učiteljem in pastirjem Teodozijem ter zapela jutranje psalme; nato so se kakor divje zveri spustili nadnje. Toda brž ko so se jim približali, se je zgodilo strašno čudo: cerkev se je ločila od zemlje in se skupaj z vsemi, ki so bili v njej, dvignila v zrak, da je tudi puščica ne bi mogla doseči. Tisti, ki so bili z blaženim v cerkvi, tega niso niti vedeli niti čutili. Razbojniki pa so videli to čudo in močno so se prestrašili ter se trepetaje vrnili domov. In pokesali so se ter od takrat nikomur več niso storili žalega; njihov poglavar se je s tremi drugimi razbojniki celo prišel pokesat pred blaženega Teodozija in mu povedat, kaj se je zgodilo. Ko je blaženi to slišal, je slavil Boga, ki jih je rešil pred takšno smrtjo. Razbojnik pa je poučil o odrešenju duše, in ko jih je odslovil, so tudi sami slavili Boga ter se mu zahvaljevali za vse, kar se je zgodilo.

Kasneje je videl podoben čudež pri tej cerkvi tudi eden izmed bojarjev Kristusa ljubečega kneza Izjaslava. Neke noči je jezdil čez polje kakih petnajst poprišč od samostana blaženega Teodozija in naenkrat je med oblaki zagledal cerkev. In on ter njegovi mladi spremljevalci so se prestrašili; konje so pognali v dir, saj so hoteli videti, kakšna cerkev je to. Ko so tako prijezdili do samostana

blaženega Teodozija, se je cerkev pred njihovimi očmi spustila na svoje mesto. Bojar je potrkal na vrata, in ko mu je vratar odprl, je vstopil ter blaženemu povedal, kaj je videl. Od takrat je pogosto prihajal k njemu in užival v njegovih duhovnih besedah, del svojega imetja pa je daroval za potrebe samostana.

Nek drugi bojar tega Kristusa ljubečega moža se je s svojim Kristusa ljubečim knezom odpravljal v boj proti sovražni vojski, ki se mu je zoperstavila; pri sebi je obljubil, rekoč: »Če se nepoškodovan vrnem domov, bom sveti Materi božji v samostanu blaženega Teodozija daroval dve grivni zlata in dal bom skovati okvir za ikono svete Matere božje.« In bila je bitka; v boju so mnogi padli pod orožjem. Sovražniki so bili premagani, Izjaslavovi vojščaki pa so se srečno vrnili domov. Bojar pa je pozabil na svojo obljubo sveti Materi božji. Nekaj dni zatem je v poldanskem času spal v svojem bivališču; in naenkrat je zaslišal strašen glas, ki ga je klical po imenu: »Klement!« Planil je pokonci in obsedel na svojem ležišču. Pred ležiščem je zagledal ikono svete Matere božje iz samostana blaženega Teodozija; od ikone se je razlegel glas, ki je govoril: »Zakaj, Klement, mi nisi daroval tega, kar si mi obljubil? Glej, pravim ti: brž izpolni svojo obljubo!« Ko je to izrekla, je ikona svete Matere božje izginila. In bojar se je prestrašil; vzel je, kar je obljubil, odnesel v samostan in predal blaženemu Teodoziju; dal je tudi skovati okvir za ikono svete Matere božje. Nekaj dni kasneje je ta bojar sklenil, da bo samostanu blaženega podaril še Evangelij. In tako je prišel pred velikega Teodozija; sveti Evangelij je pred tem skrnil pod pazduho. Po molitvi sta nameravala sestiti; Klement blaženemu še ni pokazal Evangelija, toda ta je naenkrat rekel tako: »Najprej, brat Klement, izvleci sveti Evangelij, ki ga skrivaš pod pazduho in ki si ga obljubil v dar sveti Materi božji. Potem bova sedla.« Ko je bojar to slišal, se je močno prestrašil zaradi jasnovidnosti prečastitega; nikomur namreč ni povedal za svojo namero. In izvlekel je sveti Evangelij ter ga predal v roke blaženemu. Nato sta sedla; ko sta se naužila duhovnega pogovora, se je bojar vrnil domov. Močno je vzljubil blaženega Teodozija ter pogosto prihajal k njemu; pogovori z njim so mu prinesli veliko korist.

Kadar je kdo obiskal Teodozija, je bilo tako: po božanskem poduku so ga postavili pred mizo, obloženo s samostanskimi jedmi – kruhom, zelenjavo in nekaj ribami. Celo Kristusa ljubeči mož Izjaslav je pogosto obedoval tako in vesele duše je rekel Teodoziju: »Oče, moj dvor je, kakor veš, poln vseh razkošnosti sveta, toda nikdar nisem jedel tako sladkó kakor danes pri tebi. Moji sužnji pogosto kuhajo raznolike in drage jedi, toda té nikoli niso tako okusne. Zato te prosim, oče, povej mi: zakaj so tvoje jedi tako slastne?« Od Boga navdihnjeni oče Teodozij je hotel okrečiti kneza v ljubezni do Boga in rekel je: »Če bi rad izvedel, zakaj je tako, dobri gospodar, le poslušaj, kaj ti bom povedal.

Ko hočejo samostanski bratje kuhati, peči kruh ali delati kar koli drugega, gre najprej eden izmed njih k igumnu po blagoslov. Nato se pred svetim oltarjem trikrat prikloni do tal in pri oltarju prižge svečo; s to svečo zaneti ogenj za kuho. Ko potem naliva vodo v kotel, reče starešini: 'Blagoslovi, oče!' In ta odgovori: 'Bog naj te blagoslovi, brat!' Tako vsa dela opravljajo z blagoslovom. Tvoji sužnji pa se, kakor sem slišal, med vsemi opravili prepirajo, zasmehujejo drug drugega in preklinjajo, nadzorniki pa jih pogosto tepejo. Tako vsa dela opravljajo v grehu.« Kristus a ljubeči mož je poslušal in rekel: »Resnično je tako, kot si rekel, oče.«

Naš prečastiti oče Teodozij je bil resnično poln Svetega Duha: zato je lahko pomnožil božje talente,⁵⁵ naselil mesto, ki je bilo prej pusto, z mnogimi črnokurtarji in postavil sloveči samostan. V njem ni hotel kopičiti nikakršnih zakladov; z vero in upanjem je stremel k Bogu ter nikdar ni cenil svetnega bogastva. Prav zaradi tega je nenehno obhajal celice svojih učencev, in kadar je pri kom kaj odkril – bodisi hrano, bodisi obleko, ki je niso predpisovala samostanska pravila, bodisi kakršno koli imetje – je vse brž vzel in vrغل v peč, saj je menil, da so te reči od hudiča in vodijo v greh. In rekel jim je tako: »Bratje! Ne spodobi se nam, menihom, ki smo zavrgli vse svetno, da v svojih celicah kopičimo premoženje. Le kako lahko k Bogu dvigujemo čiste molitve, če v svojih celicah skrivamo zaklade? Poslušajte, kaj o tem pravi Gospod: 'Kjer so vaši zakladi, tam so tudi vaša srca.'⁵⁶ In še o teh, ki zbirajo [svetne dobrine]: 'Neumnež, to noč bom vzel tvojo dušo – komu bo pripadlo to, kar si zbral?'⁵⁷ Zato, bratje, naj nam zadoščajo oblačila, ki jih predpisujejo samostanska pravila, ter hrana, ki jo v jedilnici prejmemo od kletarja; v celicah ne imejmo ničesar drugega. Tako bomo lahko z vso vnemo in vso dušo k Bogu dvigovali svoje čiste molitve.« Pogosto jih je prepričeval s temi in drugimi besedami ter jih tako podučeval v veliki ponižnosti in solzah. Nikdar ni bil krivičen, vzkipljiv ali besnih oči, temveč je bil zmeraj milostljiv, tih in sočuten do vseh. Celó če je kdo iz svete črede oslabeled v duši in zapustil samostan, je blaženi za njim močno žaloval in prosil Boga, naj se izgubljena ovca iz njegove črede vrne nazaj. Tako je cele dneve prebil v solzah in molil zanj k Bogu, dokler se ta brat ni vrnil. Tedaj ga je blaženi radostno sprejel ter ga podučil, naj se nikdar več ne prepušča hudičevim spletkam in naj ne dopusti, da ga premagajo, temveč naj bo močan in vzdrži. In rekel mu je: »Duša, ki dopusti, da jo te žalostne skušnjave oslabijo, ni moška.« S temi in drugimi besedami je brata potolažil ter ga v miru poslal v njegovo celico.

55 Prim. prisposodobó o talentih (Mt 25,14–30 in Lk 19,11–27).

56 Lk 12,34.

57 Lk 12,20.

Eden izmed bratov pa je bil šibak in pogosto je zbežal iz samostana blaženega Teodozija. Vsakič ko se je vrnil, ga je blaženi radostno sprejel in rekel, da ne more dovoliti, da bi [pobegli brat] preminil kje drugje kot v samostanu. Čeprav nas je mnogokrat zapustil, mu je bilo sojeno, da v tem samostanu dočaka svojo poslednjo uro. Tako je Teodozij v solzah molil zanj k Bogu in prosil milosti. Ko je tako že mnogokrat zapustil samostan, se je nekoč vrnil in rotil velikega Teodozija, da ga sprejme nazaj. In Teodozij, ki je bil resnično usmiljen, ga je sprejel radostno kakor ovco, ki se je izgubila in nato vrnila, ter ga ponovno prištel k svoji čredi. Ta črnokutar si je s svojimi rokami pridelal majhno premoženje, saj je predel platno, in vse je prinesel ter položil pred blaženega. Sveti pa mu je rekel: »Če bi bil rad popoln črnokutar, vzemi te reči in jih vrzi v ognjeno peč. Vse to je namreč plod tvoje nepokorščine.« Brat pa je goreče verjel v Boga in po ukazu blaženega je odnesel vse svoje premoženje ter ga vrgel v peč, kjer je zgorelo. Od takrat je živel v samostanu; vse dneve, ki so mu preostali, je prebil tam in naposled v miru zaspal, kakor mu je bil blaženi prej napovedal. Tolikšna je bila ljubezen blaženega, tolikšno njegovo usmiljenje do svojih učencev in njegova skrb, da ne bi bil izgubljen niti eden iz njegove črede; vse skupaj je pasel kot dobri pastir, jih poučeval in tolažil, z besedami miril njihove duše, jih brez prestanka krmil in pojil. Tako je mnoge privedel do spoznanja božje modrosti ter jim pokazal pot v nebeško kraljestvo. Zdaj pa se vrnimo in nadaljujmo pripoved o našem očetu Teodoziju.

Nekega dne je k blaženemu prišel kletar in rekel: »Danes za brate nimam nobene hrane, ničesar jim ne morem skuhati.« In blaženi mu je odvrnil: »Pojdi, počakaj malo in moli k Bogu, da poskrbi za nas. Če ne, pa daj skuhati pšenico in kašo zmešaj z medom; postavi jo na mizo za brate in naj jo jedo. Sicer pa zaupam Bogu, ki je v puščavi kakor dež poslal nebeški kruh ljudem, ki so godrnjali čezenj, ter jih nasitil s prepelicami.⁵⁸ Ta Bog lahko danes tudi nam pošlje hrano.« Ko je slišal to, je kletar odšel. Blaženi pa je molil k Bogu za svoje brate. In bojar, o katerem smo govorili prej, je dal po božjem navdihu tri vozove natovoriti z jestvinami: s kruhom in sirom, ribami, lečo in pšenico ter tudi z medico. Vse je poslal k blaženemu v samostan. Ko je blaženi to videl, je slavil Boga in rekel kletarju: »Glej, brat Teodor: Bog nas ne zapusti, če z vsem srcem upamo vanj. Zdaj pa pojdi in bratom danes pripravi obilen obed; to je bil namreč božji blagoslov.« Blaženi se je pri obedu skupaj z brati veselil v duhu, toda sam je jedel le suh kruh in zelenjavo, kuhano brez olja, in pil vodo; tako je namreč obedoval vsak dan. Ko je z brati sedel pri obedu, ni bil nikdar potrta ali žaloben, temveč se je zmeraj veselega obraza pojil z božjo milostjo.

58 Prim. 2 Mz 16.

Nekoč so pred blaženega zvezane privedli razbojnike, ki so jih v eni izmed samostanskih vasi⁵⁹ ujeli pri kraji. Ko jih je blaženi videl zvezane in v velikem obupu, so se mu zelo zasmilili; zajokal je in velel, naj jih razvežejo ter jim dajo jesti in piti. Nato jih je dolgo poučeval o tem, kako se ne smejo nad nikomer znašati in nikomur prizadejati zla. In dal jim je precej denarja – dovolj za vse, kar so potrebovali. Ko jih je v miru odslovil, so slavili Boga. In pokesali so se ter od takrat nikomur več niso prizadejali zla, temveč so se preživljali z lastnim delom.

Usmiljenje našega velikega očeta Teodozija je bilo tolikšno: kadar je videl reveža ali berača ali koga v žalovanju ali revno oblečenega, ga je pomiloval in šel mimo njega v solzah. Zato je dal blizu svojega samostana zgraditi hišo in cerkev, posvečeno svetemu Štefanu, prvemu mučeniku; velel je, naj tam živijo reveži, slepci, hromi in bolni, in velel je tudi, naj jim iz samostana prinašajo vse, kar potrebujejo. Namenil jim je deseti del vsega samostanskega premoženja. Poleg tega je vsako soboto poslal voz kruha tistim, ki so bili priklenjeni v temnicah.

Nekega dne je pred Teodozija prišel prezbiter iz mesta in ga prosil, naj mu da vina za opravljanje svete liturgije. Blaženi je takoj poklical mežnarja in mu velel, naj v posodo, ki jo je prinesel prezbiter, nalije vina in mu ga preda. Toda mežnar je rekel, da ima vina malo: zadostuje le za tri ali štiri dni svete liturgije. Blaženi pa mu je odvrnil: »Nalij temu človeku vse, kar imaš, za nas pa bo poskrbel Bog.« In odšel je ter ni ubogal ukaza, ki mu ga je dal sveti: prezbiterju je nalil manj vina in nekaj pustil za jutranjo božjo službo. Prezbiter pa je videl, da so mu nalili premalo, in prinesel je pokazat blaženemu Teodoziju. Ta je znova poklical mežnarja in mu rekel: »Rekel sem ti, da mu naliješ vse in ne skrbiš za jutrišnji dan. Bog ne bo dopustil, da bi bila ta cerkev jutri brez božje službe, temveč nam bo danes poslal vina na pretek.« In mežnar je odšel ter prezbiterju nalil vse vino; nato ga je odslovil. Ko so zvečer sedeli po obedu, so prispeli trije vozovi, natovorjeni z vrči vina, prav kakor je blaženi napovedal; poslala jih je neka ženska, ki je upravljala vse zadeve na dvoru pobožnega kneza Vsevoloda. Ko je to videl, je mežnar slavil Boga in se čudil uresničeni napovedi blaženega Teodozija, ki je rekel: »Danes nam bo Bog dal vina na pretek.« – In tako se je tudi zgodilo.

Na dan, ko je sveti in veliki Demetrij⁶⁰ dočakal konec muk, ki jih je trpel za Kristusa, se je prečastiti Teodozij z brati odpravljal v samostan svetega Demetrija. Takrat je nekdo prinesel hlebce iz zelo čiste bele moke in Teodozij je kletarju velel, naj jih postreže bratom, ki bodo ostali v samostanu. Toda ta ga

59 Vasi, ki so pripadale samostanu, večinoma kot darovi zemljiških posestnikov.

60 Praznik Demetrija Solunskega, ki mu je bil posvečen tudi pomemben samostan, sezidan v Kijevu v času vladavine kneza Izjaslava Jaroslaviča.

ni poslušal in mislil si je: »Te hlebce bom položil na mizo jutri, ko se vrnejo vsi bratje; tem, ki so danes ostali, pa bom postregel samostanski kruh.« Kakor je sklenil, tako je tudi storil. Naslednji dan, ko so vsi sedli k obedu in jim je bil postrežen narezan kruh, je blaženi pogledal in videl te hlebce; poklical je kletarja in ga vprašal, kje jih je dobil. Ta mu je odgovoril, da so bili prineseni dan prej, toda ker je bilo takrat v samostanu malo bratov, jih je sklenil naslednji dan postreči vsem. Blaženi pa mu je rekel: »Pravilno bi bilo, da ne bi mislil na naslednji dan, temveč bi storil, kakor sem ti ukazal. Naš Gospod, ki vselej poskrbi za nas, bi tudi danes storil tako in nam poslal vse, kar bi potrebovali.« In enemu izmed bratov je velel, naj zbere kose kruha v košaro ter jih vrže v reko, kletarju pa je naložil pokoro za neposlušnost.

Tako je storil tudi, kadar je slišal, da je bilo kakšno delo opravljeno brez blagoslova; ni namreč hotel, da bi sveta čreda jedla hrano, pripravljeno brez blagoslova ali v nasprotju z njegovimi ukazi. Takšno hrano je kot hudičevo delo zmeraj ukazal bodisi vreči v ognjeno peč bodisi stresti v rečne vode.

Nekaj podobnega se je zaradi neposlušnosti zgodilo tudi po smrti našega blaženega očeta Teodozija; čeprav ni umestno, da bi tukaj pripovedovali o tem, bomo vseeno omenili in priložili nekaj besed o teh podobnih dogodkih.

Po tem, ko je samostan zapustil naš prečastiti igumen Stefan in je igumeno- vanje prevzel veliki Nikon, je nekoč nastopil čas svetega in velikega posta. Že naš prečastiti oče Teodozij je pred tem določil, naj menihom v petek prvega tedna tega posta, po tem, ko so se bili čez teden vsi izkazali v postenju – kakor se spodobi dobrim postnikom –, postrežejo hlebce iz zelo čiste bele moke ter hlebce, pečene z medom in makom. Tako je tudi Nikon velel kletarju, naj vse stori v skladu z običaji; toda ta ga ni ubogal in zlagal se je, rekoč: »Nimam moke, da bi spekel takšne hlebce.« Toda Bog ni prezrl truda in molitev svojih prečastitih ter ni dopustil, da bi bila določila božanskega Teodozija prelomljena. Po sveti liturgiji so vsi odšli na postni obed in še preden se je ta začel, je bil pripeljan voz prav takšnih hlebcev. Ko so bratje to videli, so slavili Boga in se čudili, kako zmeraj poskrbi zanje ter jim po priprošnji njihovega prečastitega očeta in učitelja Teodozija pošlje vse, kar potrebujejo. Dva dni po tem je kletar ukazal bratom, naj v skladu z običaji spečejo hlebce iz tiste moke, za katero je prej rekel, da je nima. In ko so pripravljali testo za peko, ga mesili in zalivali z vrelo vodo, so naenkrat v tej vodi zagledali krastačo, ki se je bila v njej skuhalo in jo oskrunila; kar so počeli, je bilo namreč plod neposlušnosti. Tako se je zgodilo po božji volji, da bi bila sveta čreda rešena in da bratje po podvigih vere, ki so jih prestali v tem svetem tednu, ne bi užili

takšnih hlebcev. Ker je bilo dejanje od hudiča, ga je Bog oskrnil z nečisto živaljo in ga s tem zaznamoval. Naj me nihče izmed vas ne obsoja, ker sem to napisal na tem mestu in pretrgal svojo pripoved; to sem storil zato, da bi spoznali, da ne smemo biti na nikakršen način neposlušni do svojega učitelja igumna, in da bi si zapomnili naslednje: četudi pred njim kaj zamolčimo, pa ne moremo ničesar skriti pred Bogom, in Ta bo brž pristopil k njemu, ki nam ga je postavil za starešino in pastirja, ter poskrbel, da ga bodo vsi ubogali in vse počeli v skladu z njegovimi ukazi.

Zdaj pa se vrnimo k prejšnji pripovedi o blaženem Teodoziju.

Bližal se je praznik zaspanja svete Matere božje in v cerkvi so za ta dan pripravljali praznično službo, toda primanjkovalo jim je oljčnega olja, da bi napolnili oljenke. In mežnar se je odločil, da bodo iztisnili olje iz lanenih semen, nato pa bodo to olje nalili v oljenke in jih prižgali. Blaženega Teodozija je prosil za dovoljenje in ta mu je velel, naj stori, kakor si je zamislil. Toda ko so hoteli olje naliti v oljenke, je mežnar opazil, da v njem plava mrtva miš, ki je bila padla v posodo. Stekel je k blaženemu in rekel: »Posodo z oljem sem pokrtil nadvse skrbno, resnično ne razumem, kako je lahko ta zalega zlezla tja noter in utonila!« Blaženi pa je razumel, da ja bil to znak skrbi božje. In tiho se je pograjal za svojo nejevero ter rekel mežnarju: »Spodobilo bi se, brat, da bi zaupali v Boga, ki nam lahko pošlje vse, česar si poželimo, ne pa, da tako brezverno počnemo, česar ne bi smeli. Zato pojdi in zlij to olje na zemljo. Nekoliko bomo počakali, molili k Bogu in še danes nam bo poslano oljčnega olja na pretek.«

Prišel je že večer, ko je nek bogataš nepričakovano prinesel zelo velik vrč oljčnega olja. Ko ga je zagledal, je blaženi slavil Boga, ki je tako hitro uslišal njihove molitve. Tako so napolnili vse oljenke in preostala jim je še večina olja. In naslednji dan so svečano praznovali praznik svete Matere božje.

Boga ljubeči knez Izjaslav, ki je iskreno in goreče verjel v našega Gospoda Jezusa Kristusa in njegovo prečisto mater; ta, ki je kasneje na Gospodov klic daroval življenje za svojega brata,⁶¹ je, kakor smo govorili, ljubil našega očeta Teodozija s posebno ljubeznijo. Pogosto ga je obiskoval in užival v duhovnih pogovorih z njim. Tako je knez nekoč prišel in sedela sta v cerkvi ter se pogovarjala o božanskih stvareh. Bila je že večerna ura, zato se je ta Kristusa ljubeči mož pridružil blaženemu in častitljivim bratom pri večerni molitvi. In naenkrat se je po božji volji ulil močan dež. Blaženi je videl, da močno dežuje, in poklical je kletarja, rekoč: »Pripravi večerjo za kneza.« Takrat pa je prišel predenj skrbnik shrambe

61 Prim. PVL, kroniški vnos za leto 1078.

in rekel: »Gospod, oče! Nimam medicine, da bi jo postregel knezu in njegovim spremljevalcem!« Blaženi pa ga je vprašal: »Nekaj pa je vendarle še premoreš?« In odgovoril je: »Moj oče! Prav nič je ni ostalo, kakor sem rekel; zadnji prazni vrč sem prevrnil in ga položil na bok.« Blaženi pa ga je poslal, naj pogleda še enkrat: »Pojdi in poglej natančneje. Morda je vseeno ostalo še kaj medicine ali pa se je bo vsaj kaj malega nateklo.« In odgovoril mu je: »Verjemi mi, oče; vrč, v katerem je bila ta medica, sem prevrnil in položil na bok.« Blaženi, resnično poln milosti duha, pa mu je rekel tako: »Pojdi in v mojem imenu ter v imenu našega Gospoda Jezusa Kristusa boš našel medico v tem vrču.« In verjel je blaženemu; šel je in se spustil v shrambo. In prav kakor je rekel naš sveti oče Teodozij, je prej prevrnjeni vrč stal pokonci in do vrha je bil poln medicine. Skrbnik shrambe se je prestrašil, se vrnil k blaženemu in mu povedal, kaj se je zgodilo. Blaženi pa mu je odgovoril: »Molči, dete, in nikomur ne reci niti besede o tem. Pojdi in odnesi, kolikor bodo knez in njegovi spremljevalci potrebovali. Tudi bratom nalij in naj pijejo. Vse to je božji blagoslov.« Takrat je dež ponehal in Kristusa ljubeči knez se je odpravil domov. Nad tem samostanom pa je bil tolikšen blagoslov, da mu še mnogo dni ni primanjkovalo medicine.

Nekoč je k blaženemu očetu Teodoziju iz neke vasi prišel samostanski menih in mu rekel: »V hlevu, kjer je zaprta živina, živijo besi, in nemalo škode povzročajo, saj živalim ne dajo jesti. Prezbyter je mnogokrat molil in kropil hlev z blagoslovljeno vodo, a vse zaman; zli besi so ostali tam in še danes trpinčijo živino.« In naš oče Teodozij se je oborožil za boj z njimi s postom in molitvijo; Gospod je namreč rekel: »Nič ne bo iztrebilo tega vražjega rodu razen molitve in posta.«⁶² Zato je blaženi upal, da bo lahko bese izgnal iz hleva, kakor jih je prej iz pekarn. In prišel je v tisto vas ter zvečer šel sam v hlev, kjer so prebivali besi, zaprl vrata in ostal tam v molitvi do jutra. Od takrat se besi niso več pojavljali na tistem mestu; na kmetiji niso nikogar več nadlegovali. Tako so besi zaradi molitev našega prečastitega očeta Teodozija zapustili tisto vas, kakor da bi bili izgnani z orožjem. Blaženi se je vrnil v svoj samostan kot mogočni vojščak, zmagovit nad zlimi duhovi, ki so nadlegovali njegova posestva.

Nekaj časa zatem je k našemu blaženemu in prečastitemu očetu Teodoziju prišel starešina pekov in rekel: »Nimam moke, da bi bratom spekel kruh.« Blaženi mu je odgovoril: »Pojdi v kaščo in poglej, ali najdeš tam vsaj malo moke; sicer pa bo za nas poskrbel Bog.« In starešina se je spomnil, da je pri čiščenju kašče vse otrobe pometel v en kot; toda tudi teh ni bilo dosti, le za tri ali štiri prgišča. Zato je rekel: »Resnico ti govorim, oče: sam sem pometel kaščo in tam ni ničesar razen

62 Mt 17,21 (verz iz Matejevega evangelija vsebujejo le nekateri rokopisi).

nekaj otrobov v kotu.« Oče mu je odgovoril: »Verjemi mi, dete: Bog je velik in od teh prgišč otrobov nam bo vso kaščo napolnil z moko, kakor je storil v času Elija, ko je pomnožil prgišče moke, da je vdova z otroki lahko preživela lačne čase, dokler niso bili spravljene pridelki.⁶³ Tudi sedaj je tako: Bog lahko naredi iz malega veliko. Zato pojdi in poglej, ali je prišel blagoslov na to kaščo.« Starešina je poslušal in odšel. In vstopil je v tisti hram ter videl, da se je kašča, ki je bila prej prazna, po priprošnji našega prečastitega očeta Teodozija tako napolnila z moko, da se je ta celo sipala čez zidove kašče na zemljo. Ko je videl ta veliki čudež, ga je prevzela groza; vrnil se je k blaženemu in mu povedal, kaj se je zgodilo. In sveti mu je odgovoril: »Pojdi, dete, in nikomur ne povej; kot po navadi speci kruh za brate. Zaradi molitev naših prečastitih bratov se nas je Bog usmili in nam poslal vse, kar smo potrebovali in česar smo si želeli.«

Toliko je bilo zaupanje prečastitega Teodozija v Boga, tako je stremel k našemu Gospodu Jezusu Kristusu, da ni polagal nikakršnih upov na svetne stvari ter ni skrbel za nič na tem svetu, temveč je z vsemi mislimi in vso dušo stremel k Bogu. Vse svoje upanje je položil nanj in prav nič ni skrbel za jutrišnji dan; zmeraj je v spominu svojega srca nosil Gospodov glas, ki pravi: »Ne skrbite za nič; pogledjte ptice neba: ne sejejo in ne žanjejo, ne spravljajo v žitnice, a vseeno jih nebeški oče hrani. In koliko boljši ste vi od njih.«⁶⁴ Zato je vsako noč v solzah prosil Boga za svojo čredo, rekoč: »Gospodar, zbral si nas na tem mestu, in če ti je povšeči, da živimo tukaj, bodi naš pomočnik in nam podajaj vse, kar potrebujemo. Ta hiša je namreč zgrajena v imenu tvoje presvete matere. Tudi mi smo v tvojem imenu zbrani v njej, zato nas varuj in reši pred vsemi spletkami nadvse zvitega sovražnika ter nas spoznaj za vredne večnega življenja. Zmeraj polagaj v naša srca strah pred teboj, saj bomo tako postali vredni blagoslovov, ki so pripravljene za pravične.« Tako je dan za dnem poučeval brate, jih tolažil in podpiral, da bi ne oslabei, temveč bili krepki in pripravljene na vse napore meniškega življenja. Svojo čredo je pasel skrbno in jo varoval, da je zli in zviti volk ni mogel napasti ter razgnati te božanske črede.

Zdaj pa o tem, kako je imel nek človek, ki je ljubil Kristusa in se bal Boga, videnje o našem blaženem in prečastitem očetu Teodoziju ter njegovi prečisti in brezmadežni molitvi, pa tudi o njegovem svetem samostanu. Tako je bil napovedan kraj, kamor je bilo sojeno, da se bodo bratje preselili.

Nad samostanom leži nizek grič; ta človek je ponoči jezdil čezenj in zagledal je čudežni privid, ki ga je navdal z grozo. Noč je bila temna, toda nad

63 Prim. 1 Kr 17,7–16.

64 Mt 6,25–26.

samostanom blaženega je sijala prečudna luč. In človek se je ozrl ter v tej luči zagledal prečastitega Teodozija, ki je stal sredi samostana pred cerkvijo, iztezal roke v nebo in vneto molil k Bogu. Med tem, ko se je človek zaziral in čutil temu prividu, se mu je prikazal še drugi čudežni privid: iz cerkvene kupole se je dvignil ognjeni steber, se zvil kakor lok in dosegel sosednji grič; mesto, kjer se je steber končal, je bil naš blaženi oče Teodozij že prej namenil za cerkev, ki jo je začel kasneje graditi. Na tem mestu še danes stoji slavni samostan. Plamen, ki se je prikazal temu človeku, se je kakor lok pel med kupolo cerkve na enem koncu in prej omenjenim mestom na drugem. Videl ga je, dokler ni odjezdil na drugo stran griča. Vse, kar je videl, je kot čisto resnico zaupal enemu izmed bratov v samostanu blaženega Teodozija. Zato se spodobi, da tudi mi rečemo skupaj z božanskim Jakobom: »Na tem mestu prebiva Gospod, to mesto je sveto in ni mu enakega, saj je tukaj božja hiša, tukaj so nebeška vrata.«⁶⁵

Prav je omeniti, da je podobno pisano o svetem in velikem Sabu.⁶⁶ Tudi on je nekoč zapustil svojo celico, da bi pomolil, in naenkrat se je pred njim dvignil ognjeni steber, ki je segal do neba. Ko je prispel na mesto, od koder se je dvignil steber, je odkril jamo in v nekaj dneh je tam zgradil slavni samostan. Tudi tukaj – tako moramo razumeti – je Bog pokazal mesto, kjer zdaj stoji slavni samostan, ki še danes cveti zaradi njegovih [Teodozijevih] molitev.

Tolikšno moč so imele molitve, ki jih je naš blaženi oče Teodozij za svojo čredo in za ta samostan dvigoval k Bogu; tolikšno moč je imelo njegovo nočno bedenje. V tem samostanu je sijal kakor presvetla luč.

Po njegovih molitvah je usmiljeni Bog pokazal ljudem, ki so živeli v bližini, še en čudež, in tako zaznamoval ta sveti kraj; ljudje so kasneje o tem pripovedovali vsem bratom. Neke noči so zaslišali nešteto pojočih glasov. Ko so slišali petje, so ljudje vstali s svojih ležišč, zapustili domove in se vzpeli na privzdignjeno mesto; od tam so se ozirali v smer petja. Nad samostanom blaženega Teodozija je sijala velika svetloba in videli so mnoge črnokutarje, ki so iz stare cerkve hodili proti omenjenemu kraju, pred njimi pa so nosili ikono svete Matere božje. Vsi, ki so hodili za njo, so peli, in vsi so imeli v rokah prižgane sveče; pred njimi pa je hodil njihov prečastiti oče in učitelj Teodozij. Ko so prišli do tistega kraja, so postali, peli in molili ter se naposled vrnili nazaj. In videli so jih še vedno pojoč vstopiti v staro cerkev. Tega ni videl eden, ne dva, temveč

65 O Jakobovih sanjah, ki jih nekateri motivi povezujejo z videnjem jezdeca v *Žitju*, gl. 1 Mz 28,10–22; citat iz 1 Mz 28,16–17.

66 Saba oz. Sabas Posvečeni, kapadoški menih iz 5.-6. stol., ustanovitelj pomembnega samostana Mar Saba.

je bilo mnogo ljudi, ki so to videli in nam kasneje pripovedovali. Mislimo, da so bile te prikazni angeli, toda nobeden izmed bratov jih ni slišal, saj je bila ta skrivnost po božji volji skrita pred njimi. Ko so potem slišali, kaj se je zgodilo, so slavili Boga, ki dela velike čudeže, ki proslavlja ta samostan in ga posvečuje po priprošnji našega prečastitega očeta Teodozija.

Zdaj, ko smo pripovedovali o tem, pa je prav, da se vrnemo k nadaljnji pripovedi o blaženem, ga slavimo in zvesto pripovedujemo o njegovih prevrednih dejanjih ter njegovi goreči veri k našemu Gospodu Jezusu Kristusu. Blaženi je imel takšno navado: pogosto je ponoči vstal in na skrivaj odšel k judom; z njimi se je prepiral o Kristusu, jih grajal ter jim očital, da so odpadniki in da živijo brez zakona. Pričakoval je, da ga bodo po tem, kar je rekel o Kristusu, ubili.

Ko je v postnem času odšel v prej omenjeno jamo, je ponoči pogosto skrivaj vstal in odšel sam, pod božjim varstvom, v samostansko vas. Tam si je na skritem mestu izkopal jamo, v kateri je nato živel do tedna pred cvetno nedeljo, in nihče ni vedel, kje je. Takrat se je spet ponoči vrnil v prej omenjeno jamo, nato, v petek pred cvetno nedeljo, pa je prišel k bratom, in mislili so, da je tam prebil vse postne dni. Tako je živel in ni si privoščil počitka, temveč je vse noči bedel in molil za svojo čredo: molil je k Bogu in ga prosil za pomoč pri njihovih podvigih vere. In vsako noč je v molitvi obhodil samostansko dvorišče ter ga tako obdal z molitvami, kakor da bi ga ogradil s trdnim zidom: s tem je zaščitil samostan, da zvita kača ne bi mogla vstopiti vanj in zapeljati katerega izmed njegovih učencev. Tako je ogradil tudi vsa samostanska zemljišča.

Nekoč so hišni stražarji zalotili neke ljudi pri kraji in jih zvezane odvedli v mesto k sodniku. In po božji volji se je zgodilo, da so [na poti do mesta] šli mimo ene od samostanskih vasi. Takrat je eden izmed zvezanih zločincev z glavo pomignil proti vasi, rekoč: «Neke noči sem prišel k tamkajšnjemu dvoru; hotel sem ga izropati in odnesti vse, kar bi tam našel. Toda zagledal sem visok zid; dvoru se nismo mogli niti približati.» Tako je usmiljeni Bog po priprošnji pravičnega in prečastitega Teodozija nevidno ogradil vsa njegova posestva. To je napovedal že božanski David, rekoč: »Gospodove oči opazujejo pravičnike, njegova ušesa poslušajo njihove molitve.«⁶⁷ Gospod, ki nas je ustvaril, namreč zmeraj upira svoja ušesa v tiste, ki iskreno kličejo k njemu, in ko sliši njihovo molitev, jih reši. Tukaj je tako storil zaradi želja in prošenj bratov, ki so upali vanj.

V času, ko je naš prečastiti in preblaženi oče Teodozij v vsej pobožnosti in čistosti pasel svojo čredo ter živel zdržno in v podvigih vere, se je po napeljevanju

67 Ps 34,16.

nadvse zvitega hudiča začel razdor med tremi knezi, krvnimi brati: dva izmed njih sta šla z vojsko nad tretjega, najstarejšega, Kristusa ljubečega in resnično Boga ljubečega Izjaslava.⁶⁸ In slednji je bil izgnan iz svoje prestolnice, onadva pa sta prišla v to mesto [/Kijev], poslala po našega blaženega očeta Teodozija ter ga povabila na obed, da bi ga pritegnila k svojemu nepravičnemu podjetju. Toda prečastiti Teodozij je bil poln Svetega Duha in videl je, da je bil Kristusa ljubeči mož izgnan po krivici; zato je knežjemu poslanцу odgovoril, da ne bo prišel za Jezabelino mizo⁶⁹; ne bo se dotaknil njenih jedi, ki so nasičene s krvjo in moritvijo. Še dolgo ju je grajal, nato pa je poslanca odslovil, rekoč: »Moje besede predaj tistim, ki so te poslali.«

Čeprav sta poslušala njegove besede in si nista drznila besneti nad njim – božji človek je namreč povedal resnico –, ga nista ubogala, temveč sta se dvignila nad svojega brata, ga izgnala iz njegove dežele in se vrnila [v Kijev]. Eden od njiju je sédel na prestol svojega brata in očeta, drugi pa se je vrnil v svojo deželo.

Takrat je naš oče Teodozij postal poln Svetega Duha in začel je obtoževati kneza, da je ravnal krivično in da je prestol zasedel proti zakonu, saj je izgnal svojega starejšega brata, ki je nasledil njegovega očeta. Tako ga je grajal zdaj v pisnih zdaj pred njegovimi veljaki, ki so prihajali predenj in ki jim je velel, naj te obtožbe za nepravični izgon brata posredujejo knezu. Nato mu je napisal veliko poslanico, kjer ga je napadal s takšnimi besedami: »Glas krvi tvojega brata vpije zoper tebe k Bogu, kakor je Abelova kri zoper Kajna!« In navajal je še mnoge druge primere nasilnikov, morilcev in sovražnikov lastnih bratov iz minulih let; s temi primerjavami je obsodil njegova dejanja. Vse to je napisal in poslal. Ko je knez prebral to poslanico, ga je prevzel bes in kakor lev je zarjul na pravičnika ter vrgel pismo ob tla. Zatem se je razširila vest, da bodo blaženega vrgli v temnico. Bratje so v veliki skrbi prosili blaženega, naj popusti in preneha obtoževati kneza. Tudi mnogi izmed bojarjev, ki so ga obiskovali, so govorili o knezovem gnevu in ga rotili, naj se mu ne zoperstavlja. Govorili so: »Hoče te vreči v temnico.« Ko je slišal za temnico, se je Teodozij vzradostil v duhu in rekel je: »To me zelo veseli,

68 Hagiograf tukaj prikazuje spor za knežje nasledstvo med tremi sinovi Jaroslava Modrega: njegovim naslednikom, kijevskim knezom Izjaslavom na eni strani ter Svjatoslavom Černigovskim in Vsevolodom Perejaslavskim na drugi strani. Boj med njimi je opisan v PVL (kroniški vnos za leto 1073). Izjaslava je kot kijevski knez nasledil Svjatoslav, ki pa je vladal le do svoje smrti leta 1076.

69 Teodozij vzporeja gostijo, na katero ga vabita Svjatoslav in Vsevolod, z biblijskim zgledom; Jezabela, žena kralja Ahaba, je v Stari zavezi (1 Kr) opisana kot kruta in spletkarska sovražnica Jahvejevega kulta. Za njeno mizo so jedli duhovniki poganskih kultov (1 Kr 18,19). Tako Teodozij sporoča bratoma, da šteje njun boj proti knezu za povsem zavržno dejanje in da bi bilo sprejetje njunega povabila malone bogokletno.

bratje; v tem življenju zame namreč ni ničesar dragocenega. Mar me skrbi, da se bom moral posloviti od udobja in bogastev? Ali me žalosti slovo od mojih otrok in mojih vasi? Ničesar od tega nisem prinesel s seboj na svet: nagi se rodimo in pravilno je, da nagi tudi zapustimo ta svet. Zato sem pripravljen na smrt.« In tako je še naprej napadal kneza zaradi njegovega sovraštva do lastnega brata; zelo si je namreč želel, da bi ga vrgli v temnico.

Toda naj je bil knez še tako besen na blaženega, si mu vendarle ni drznil priza-dejati zla ali žalosti, saj je vedel, da je nadvse častitljiv in pravičen mož. Že pred tem je namreč pogostoma zavidal svojemu bratu, da ima v svoji deželi tako sijočega človeka. To nam je povedal črnokutar Pavel, igumen enega izmed samostanov v deželi Svjatoslava, ki je slišal svojega kneza govoriti takšne besede.

Naš blaženi oče Teodozij pa je po številnih prošnjah svojih bratov in velikašev prav tako prenehal napadati kneza – predvsem, ko je razumel, da s svojimi besedami ni dosegel ničesar. Od takrat ga ni več grajal in obtoževal; pri sebi je sklenil, da bi bilo bolje, če bi kneza v solzah rotil, naj bratu [Izjaslavu] dovoli, da se vrne v svojo deželo.

Nekaj časa zatem je dobri knez opazil, da se je jeza blaženega Teodozija unesla in da so njegove obtožbe potihnille. In razveselil se je: že dolgo je namreč hlepel po pogovoru z njim ter po tem, da bi ga nasitile njegove božje besede. In poslal je k blaženemu ter ga vprašal, ali mu dovoli obiskati njegov samostan ali ne. In Teodozij mu je velel, naj pride. Knez se je razveselil in s svojimi bojarji prijezdil pred samostan, veliki Teodozij pa je z brati prišel iz cerkve, jih sprejel ter se priklonil, kakor se priklanja knezom. Knez je blaženega poljubil in rekel: »Oče! Nisem si drznil priti k tebi, saj sem mislil, da se ježiš name in da nas ne boš spustil v samostan.« Blaženi pa mu je odgovoril: »Le kaj bi naša jeza, gospodar, proti tvoji moči? Toda spodobi se, da vas grajamo za grehe in vas poučujemo o odrešitvi duše. Vam pa se spodobi, da nas poslušate.« In odšli so v cerkev; po molitvi so sedli in blaženi Teodozij je začel knezu govoriti iz svetih knjig in mnogo mu je povedal o bratovski ljubezni. Toda Svjatoslav je močno krivil svojega brata za razdor in ni se hotel spraviti z njim. Ko se je knez po dolgem pogovoru vračal domov, je slavil Boga za to, da je bil vreden pogovora s takšnim človekom. Od takrat je pogosto prihajal k njemu in v duhovni hrani je užival bolj kot v medicini in medeni vodi; besede so namreč tekle iz ust blaženega kakor med. Tudi veliki Teodozij je pogosto obiskal kneza in ga spominjal na strah božji in na ljubezen do brata.

Nekega dne je naš dobri in bogonosni oče Teodozij obiskal kneza; ko je vstopil v prostore, kjer je knez prestoloval, je zagledal številne glasbenike, ki so igrali pred

njim: nekateri so godli na gosli, drugi so bili na bobne, tretji so piskali na piščali. Tako so vsi igrali in se veselili, kakor je običajno na knežjem dvoru. Blaženi je sédel poleg kneza, spustil pogled navzdol, se nekoliko sklonil in ga vprašal: »Ali bo tako tudi na onem svetu?« In kneza so se besede blaženega dotaknile: v solzah je velel, naj prenehajo igrati. Od takrat je zmeraj, kadar so mu igrali glasbeniki in je izvedel za skorajšnji prihod blaženega, ukazal, naj glasba potihne.

Mnogokrat, kadar so knezu sporočili, da prihaja blaženi, mu je prišel naproti in ga radostno sprejel pred vrati svojih prostorov; tako sta vstopila skupaj. Nekoč je knez po tem z nasmehom dejal prečastitemu: »Oče, resnično ti povem: če bi mi rekli, da je moj rodni oče vstal od mrtvih, se ne bi tako razveselil, kot se veselim tvojega prihoda; in ne bi bil v tolikšnem strahu pred njim, kakor sem pred tvojo prečastito dušo.« Blaženi pa je odvrnil: »Če se me tako bojiš, pa me ubogaj in vrni svojemu bratu prestol, ki mu ga je zapustil tvoj pobožni oče.« Knez je umolknil, saj ni vedel, kako bi odgovoril; hudič ga je tako naščuval zoper njegovega brata, da še slišati ni hotel zanj. Naš oče Teodozij pa je noč in dan molil k Bogu za Kristusa ljubečega moža Izjaslava in velel je, naj ga [v njegovem samostanu] v priprošnjah omenjajo kot kijevskega kneza, vrhovnega nad vsemi drugimi; Svjatoslava, ki je, kakor smo govorili, nezakonito zasedel prestol, pa je v svojem samostanu prepovedal omenjati. Bratje so ga komajda uspeli preprositi, da je vendarle dovolil imenovati oba, a najprej Kristusa ljubečega moža in šele nato drugega, dobrega kneza [Svjatoslava].

Ko je veliki Nikon videl ta razdor med knezi, se je z dvema črnokutarjema umaknil na prej omenjeni otok, kjer je bil ustanovil samostan, čeprav ga je blaženi Teodozij mnogokrat rotil, naj ga ne zapusti, dokler sta oba živa, in naj se ne razide z njim. Toda Nikon ga ni poslušal in je, kakor sem rekel, odšel v svoj samostan.

Tedaj je naš oče Teodozij postal poln Svetega Duha in po božji milosti je sklenil samostan premakniti na nov kraj ter s pomočjo Svetega Duha zgraditi veliko kamnito cerkev, posvečeno sveti Materi božji in brezmadežni devici Mariji; stara cerkev je bila namreč zgrajena iz lesa in premajhna, da bi lahko sprejela vse brate.

Ob začetku del [pri gradnji nove cerkve] se je zbrala množica ljudi in nekateri so predlagali za gradnjo eno mesto, drugi spet drugega, toda nobeno mesto ni bilo boljše od knežjega polja, ki je ležalo v bližini. In po božji volji je mimo prijezdil dobri knez Svjatoslav; ko je videl množico ljudi, je vprašal, kaj tukaj počnejo. Ko je izvedel, je obrnil konja in prijezdil k njim; kakor da bi ga vodil Bog, je pokazal prav na tisto mesto na svojem polju in velel, naj cerkev postavijo tam. Po molitvi

je sam začel prvi kopati. Tudi blaženi Teodozij je vsak dan delal skupaj z brati, ko so postavljali cerkev. Toda delo ni bilo dokončano za njegovega življenja. Po njegovi smrti, pod igumnom Stefanom, je bilo delo z božjo pomočjo in po priprošnji našega očeta Teodozija končano, poslopja pa zgrajena. In bratje so se preselili tja, na prejšnjem mestu pa jih je ostalo le nekaj, skupaj s prezbiterjem in diakonom, tako da so tudi tam lahko vsak dan opravljali sveto liturgijo.

To je žitje našega prečastitega in blaženega očeta Teodozija od mladih let vse do današnjih dni; opisal sem ga tako, da sem iz mnovega izbral malo. Le kdo bi mogel po vrsti naštetiti vsa dobra, boguvsučna dela tega blaženega moža, le kdo bi mu lahko izrekel hvalo, kakršne je vreden! Poskušam ga pohvaliti tako, kakor si zasluži zaradi svojih del, pa ne morem, saj sem neuk in preprostega razuma.

Knezi in škofje so pogosto skušali tega blaženega moža ter ga hoteli premagati v besednem boju, toda ni jim uspelo in odskakovali so, kakor da bi udarili ob kamen; Teodozija je namreč obdajal zid vere in upanja v našega Gospoda Jezusa Kristusa in Sveti Duh je prebival v njem. Bil je zaščitnik vdov, pomočnik sirot in zavetnik revežev; preprosto rečeno: vse, ki so prišli k njemu, je poučeval in tolažil, preden jih je odslovil, ubogim pa je dal jesti in sploh vse, kar so potrebovali.

Mnogi nerazumneži so ga žalili, toda njihovo grajo je prenašal z radostjo, kakor je večkrat prenašal tudi očitke in nadlego svojih učencev. Kljub vsemu je zanje molil k Bogu. Nevedneži so se posmehovali tudi njegovim ubogim oblačilom in se tako izživljali nad njim. Toda tudi to ga ni užalostilo, temveč se je posmeha in žaljivk močno veselil in zanje slavil Boga. Kadar je Teodozija v njegovih oblačilih videl kdo, ki ga ni poznal, si ni mogel niti misliti, da bi to lahko bil blaženi igumen, temveč ga je imel za enega od kuhinjskih pomočnikov. Tako je nekoč šel k zidarjem, ki so gradili cerkev, in srečala ga je uboga vdova, ki jo je sodnik prikrajšal [za dediščino]; rekla je blaženemu: »Črnokutar, povej mi, ali je vaš igumen doma?« Blaženi pa jo je vprašal: »Kaj bi rada od njega? Grešen človek je.« Ženska mu je odgovorila: »Ne vem, ali je grešen, vem samo, da je mnoge rešil skrbi in nadlog, zato sem prišla po pomoč. Sodnik me je namreč prikrajšal v nasprotju z zakonom.« Blaženi jo je povprašal o vsem in zasmilila se mu je; rekel ji je: »Pojdi zdaj domov, ženska. Ko pride naš igumen, mu bom povedal o tebi in rešil te bo tvojih nadlog.« Ko je to slišala, se je ženska vrnila domov, blaženi pa je šel k sodniku; pogovorila sta se o njej in rešena je bila krivice, saj ji je sodnik sam povrnil to, za kar jo je bil prikrajšal.

Tako se je naš blaženi oče Teodozij za mnoge potegoval pred sodniki in knezi ter jih reševal; nihče namreč ni mogel jemati njegovih besed v nemar, saj je bila

znana njegova pravičnost in svetost. Niso ga spoštovali zaradi bogatih oblačil ali prazničnih oprav, temveč zaradi njegovega brezgrajnega življenja in čiste duše ter zaradi mnogih podukov iz njegovih ust, ki so kipela od Svetega Duha. Kozlovska koža je bila zanj dragocena praznična oprava, suknja iz grobe bodeče volne pa častitljivi kraljevi škrlat; ta oblačila so ga veličala, ko jih je nosil, in tako je ugajal Bogu vse dni svojega življenja.

In tako je napočil konec njegovega življenja. Že vnaprej je spoznal dan, ko bo odšel k Bogu in prejel pokoj: smrt pravičnega moža je namreč spokojna.

Takrat je ukazal, naj se zberejo vsi bratje, tudi tisti, ki so odšli po vaseh ali kakih drugih opravkih; vse je sklical in začel nadzornikom hišnih in poljskih del ter slugam deliti navodila, da bi vsak opravil delo, ki mu je bilo odrejeno, nadvse marljivo in v strahu božjem, v ponižnosti in ljubezni. V solzah jih je poučeval o odrešenju duše in o Bogu všečnem življenju, o postu, o tem, kako skrbeti za cerkev in kako v njej stati v strahu božjem, o ljubezni do bratov ter o pokornosti: kako ljubiti in biti pokoren ne le pred starejšimi, temveč tudi pred svojimi vrstniki. Ko jih je tako podučil, jih je odslovil, sam pa je vstopil v celico in začel jokati, se bítí ob prsi, klanjati Bogu in moliti za odrešenje duše, za svojo čredo in za samostan. Ko so ga bratje zapustili, so začeli govoriti med seboj: »Kaj neki govori? Mar hoče zbežati od nas, se kje skriti in živeti sam?« Že mnogokrat je namreč nameraval storiti tako, a je zmeraj popustil zaradi prošenj kneza in velikašev, predvsem pa zaradi prošenj bratov. Tako so tudi zdaj pomislili na to.

Blaženi pa se je med tem tresel v mrzlici in plamtel v vročini; ko je že ves obnemogel, je legel na svoje ležišče in rekel: »Naj se zgodi božja volja; z menoj stôri, kakor hočeš. In vendar te prosim, moj Gospod, usmili se moje duše: naj je ne doleti spletkarjenje njenih sovražnikov, temveč naj jo sprejmejo tvoji angeli in jo mimo temnih peklenskih mitnic odvedejo k svetlobi tvoje milosti.« Ko je to rekel, je umolknil, saj ni zmogel ničesar več.

Bratje so se močno žalostili zaradi njegove bolezni. Tri dni ni mogel niti govoriti niti premakniti oči, zato so mnogi mislili, da je že umrl; le redki so lahko videli, da ga duša še ni zapustila. Toda po teh treh dneh je vstal in rekel vsem zbranim bratom: »Moji bratje in očetje! Vem, da se je iztekkel čas mojega življenja, kakor mi je že Gospod napovedal v postu, ko sem bil v jami; prišel je čas, da zapustim ta svet. Skupaj se odločite, koga želite za igumna, in postavil ga bom na svoje mesto.« Ko so bratje to slišali, so se spustili v veliko žalost in jok. Nato so odšli na dvorišče in se posvetovali; soglasno so se odločili, da za svojega igumna predlagajo Stefana, cerkvenega zborovodjo.

Naslednji dan je naš blaženi oče Teodozij znova poklical k sebi vse brate in jih vprašal: »No, deteta, ali ste se odločili, kdo je vreden, da postane vaš igumen?« In vsi so mu odgovorili: »Stefan je vreden, da od tebe prevzame igumenovanje.« In blaženi je poklical Stefana k sebi, ga blagoslovil ter ga kot svojega naslednika imenoval za igumna. Brate pa je dolgo poučeval ter jim velel, naj ubogajo njegov poduk. Nato je vse odslovil in jim napovedal dan svoje smrti: »V soboto po sončnem vzhodu bo moja duša zapustila moje telo.« Zatem je k sebi poklical le Stefana in ga poučeval, kako naj pase to sveto čredo; ta ga potem ni več zapustil in ponižno mu je služil, saj je bil Teodozij že v smrtnih bolečinah.

Ko je prišla sobota in se je zdanilo, je blaženi poslal po vse brate in jih enega za drugim poljubil, medtem ko so jokali in vpili zaradi slovesa od takšnega pastirja. Blaženi pa jim je rekel: »Moja ljubljena deteta in bratje! Z vsem srcem se poslavljam od vas, saj odhajam h gospodarju, našemu Gospodu Jezusu Kristusu. Glejte, tukaj je igumen, ki ste si ga sami izbrali. Ubogajte ga, naj bo vaš duhovni oče, bojte se ga in zmeraj storite, kakor vam bo velel. Bog, ki je ustvaril vse stvari s svojo besedo in svojo modrostjo, naj vas blagoslovi, vas obvaruje pred zvitim hudičem ter ohrani vašo vero neupogljivo in trdno, da boste do poslednjega diha živeli skupaj, enega uma in ene ljubezni. Naj bo nad vami milost, da boste brezhibno služili Bogu ter da boste vsi kakor eno telo in ena duša prebivali v ponižnosti in poslušnosti. Bodite popolni, kakor je popoln vaš nebeški oče. Naj bo Gospod z vami! Glejte, česa vas prosim in k čemu vas zavezujem: zagrebite me v jami, kjer sem prebil postne dni, v obleki, ki jo nosim sedaj, in ne umivajte mojega nevrednega telesa. Nihče razen vas naj ne bo prisoten, ko bo to telo pokopano na kraju, ki sem ga prej omenil.« Ko so bratje slišali te besede iz ust svetega očeta, so jokali in iz njihovih oči so lile solze.

Toda blaženi jih je tolažil, rekoč: »Obljubljam vam, bratje in očetje, da bo moja duša za vedno ostala pri vas, četudi vas moje telo zapušča. In vedite: če bo kdo izmed vas umrl tukaj, v samostanu, ali pa ko ga bo igumen kam poslal – najsi bo tudi grešil pred tem –, zanj bom odgovarjal pred Bogom. Če pa bo kdo samovoljno zapustil samostan, mu ne bom pomagal. Na takšen način pa boste lahko spoznali, kolikšna bo moja zaupnost z Bogom: če boste videli, da naš samostan cveti, boste vedeli, da sem blizu gospodarja nebes. Če pa boste kdaj opazili, da samostan propada in kopni, takrat boste vedeli, da sem daleč od Boga in nimam zaupnosti, da bi molil k njemu.«

Po teh besedah je odslovil vse brate, tako da nobeden ni ostal pri njem. Le eden izmed bratov, ki mu je zmeraj stregel, je izvrtal majhno luknjo skozi vrata

njegove celice in ga opazoval. In blaženi je vstal, pokleknil in v solzah molil k usmiljenemu Bogu za odrešenje svoje duše; na pomoč je klical vse svetnike, vse bolj pa tudi našo sveto Gospo, Mater božjo, in v imenu Gospoda Boga, našega odrešenika Jezusa Kristusa, jo je prosil za svojo čredo in svoj samostan. Spet je pomolil, legel na svoje ležišče, nekaj časa tako ležal, nato pa pogledal kvišku in glasno in radostno vzkliknil: »Blagoslovljen naj bo Bog, da se je končalo tako; nič več se ne bojim, temveč radostno zapuščam ta svet!« Mogoče je te besede izrekel, ko je videl nekakšno prikazen. Nato se je namreč vzravnal, iztegnil noge, položil roke križem na prsi in predal svojo sveto dušo v božje roke ter se tako pridružil svetim očetom.

Bratje so močno zajokali nad njegovim truplom. Nato so ga dvignili, odnesli v cerkev in po običajih odpeli svete molitve. In kakor da bi se ravnali po božjem povelju, so od vsepovsod prišli številni pobožni ljudje; vsi so prišli po svoji volji, sedli pred samostanska vrata in čakali, kdaj bodo prinesli blaženega. Pobožni knez Svjatoslav, ki se je mudil nedaleč od samostana blaženega Teodozija, je naenkrat zagledal ognjeni steber, ki se je nad samostanom dvigal do neba. Nihče drug ni videl tega, samo knez; in razumel je, da je blaženi umrl. Svojim spremljevalcem je rekel: »Mislim, da je pravkar umrl blaženi Teodozij.« Malo pred tem je Teodozija namreč obiskal in videl ga je težko bolnega. In poslal je v samostan; ko je slišal, da je Teodozij resnično mrtev, je močno zajokal.

Bratje so zaprli vrata in nikogar niso spustili v samostan, kakor jim je bil ukazal blaženi. Sedeli so ob njegovem truplu in čakali, kdaj se bodo ljudje [pred vrati] razšli, da ga bodo lahko pokopali tako, kot jim je naročil. Tudi mnogo bojarjev je prišlo in stali so pred vrati. Takrat pa se je po božji volji zoblačilo in padel je dež. Ljudje so se takoj razšli. Nato je dež brž ponehal in zasijalo je sonce. Tako so lahko odnesli Teodozija v jamo, o kateri smo govorili prej, ga položili vanjo, zapečatili rakev ter odšli; ves dan so prebili brez jedi.

Naš oče Teodozij je umrl leta 6582 (1074), v soboto, tretjega dne meseca maja, po sončnem vzhodu, kakor je bil sam napovedal.